

ומימרי כְּעֹלָא לְקָשָׁא, יְבִדֵּר יְתֵהוֹן. וְאַתָּה, תְּבוּעַ בְּמִמְרָא דִּיִּי.
בְּקִדְיָא דִּישְׂרָאֵל, תִּשְׁתַּבַּח: בְּרֵעָנִיִּים וְהַאֲבִיּוֹנִים מְבַקְשִׁים
מִים וְאֵין לְשׁוֹנָם בְּצִמָּא נִשְׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֲעֲנֶם אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזָבָם: עֲנוּתְנִיָּא וְחִשִּׁיכִיָּא. דְּמַחְמִדִּין לְאַלְפָּנָא הָא
כְּצִהִיָּא לְמִיָּא, וְלֹא מִשְׁכַּחִין. רוּחְהוֹן, בְּסִגּוּפָא מְשַׁלְּהִיָּא. אֲנָא יִי, אֶקְבִּיל
צְלוֹתְהוֹן. אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל, לֹא אֲרַחֲקֶנּוּ:

(גְּאֻלָּנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:)

(פְּרִקְנָא. יִי צְבָאוֹת, שְׁמִיָּהּ קְדִישָׁא, דִּישְׂרָאֵל:)

עַל דָּא יְתַבְרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח, שְׁמָא רַבָּא קְדִישָׁא. דִּי לְעִילָא, חַיָּא וְקַיָּמָא. מְבָרַךְ הוּא לְעָלַם,
וּלְעָלְמֵי עָלְמִיָּא:

וירא

דדו
לנחת שבת
ושני וחמישי

יח וִירָא אֱלֹהֵי יְהוָה
בְּאַלְנֵי מְמָרָא וְהוּא יֹשֵׁב
פֶּתַח-הָאֵהֶל בְּחָם הַיּוֹם:
וְאַתְגְּלִי לִיהּ יִי. בְּמִשְׁרֵי מְמָרָא. וְהוּא
יְתִיב בְּתֵרַע מִשְׁכְּנָא בְּמִיחָם יוֹמָא: וְיִשָּׂא עֵינָיו וִירָא

תפסיר רס"ג

יח א) וְאַתְגְּלִי לִיהּ אֱלֹהֵי. פִּי מַרְגִּי
מְמָרָא. וְהוּא גְּאֻלָּס עָלֵי בָאב
אַלְכִיבָא עֲנֵד חֲמָא אֱלֹהֵאֶר:
ב) פֶּרְפַּע עֵינָאָה וְרֵאִי.

• רס"י •

הוּא שֵׁב וְאֲנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה סִימֵן לְבִנְיָה.
שְׁעֵתִיד אֲנִי לְהַתִּיצַב בְּעֵדַת הַדִּינִין וְהֵן
יֹשְׁבִין, שְׁנַאֲמָר (תְּכִלִּים פֶּס 6) אֱלֹהִים נִצָּב
בְּעֵדַת אֵל: פֶּתַח הָאֵהֶל. לְרֵאוֹת אִם יֵשׁ
עוֹבֵר וְשֹׁב וְיִכְנִיס בְּבֵיתוֹ: בְּחָם הַיּוֹם.
הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲמָה מְנַרְתִּיקָה

יח 6 וִירָא אֱלֹהֵי. לְבָקֵר אֶת הַחוּלָה. אָמַר
רַבִּי חֲמָא בְּרַחֲמֵינָא יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה,
וְכָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשָׂאֵל בְּשְׁלוֹמוֹ:
בְּאַלְוֵי מְמָרָא. הוּא שְׁנַתֵּן לוֹ עֵצָה עַל
הַמִּילָה, לְפִיכָף נִגְלָה עָלָיו בְּחֻלְקוֹ: יֹשֵׁב.
כְּתִיב, בִּקְשׁ לַעֲמוּד, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

תפסיר רס"ג

לך לך

לכונחת שבת
ושני וחמישי

דהד

יב א) אד' קאל אללה
לאברם. אמץ' מן ארצ'ך
ומולדך ובית אביך. אלי'
אלפלד אלד'י אוריד: ב) ואצנע
מנד אמה כפירה. ואבארך
פיד. ואעצ'ם אסמך. ותפון
ברכה: ג) ואבארך מבארךך.

יב א' ויאמר יהוה אל-
אברם לך-לך מארצך
וממולדתך ומבית אביך
אל הארץ אשר אראנך:
ואמר יי לאברם. איזל לך. מארעך

ומילדותך ומבית אבך. לארעא דאחזינך: ב' ואעשך לגוי
גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה:
ואעבדנך לעם סג' ואברכנך. וארבי שמך. ותהי מברך:
ג' ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך
כל משפחת האדמה: ואברך מברךך. ומלטטך אלוט.

— רס"י —

ואגדלה שמך וזהו שאומרים אלהי יעקב. יכול
יהיו חותמין בכלל, תלמוד לומר והיה ברכה,
בך חותמין ולא בהם: מארצך. והלא כבר
יצא משם עם אביו ובא עד לחרן, אלא בך
אמר לו התרחק עוד משם וצא מבית אביך:
אל הארץ אשר אראך. לא גלה לו הארץ
מיד, כדי לחבבה בעיניו, ולתת לו שבר על
כל דבור ודבור. כיוצא בו (זרעית כז ז) את
בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, כיוצא
בו (כז ז) על אחד ההרים אשר אמר אליך,
כיוצא בו (יוט ג ז) וקרא עליך את הקריאה
אשר אנכי דובר אליך: ג' ונברכו בך כל
משפחת האדמה. יש אגדות רבות, וזהו
פשוטו אדם אומר לבנו תהא פאברךם, וכן
כל ונברכו בך שבמקרא, וזה מוכיח (זרעית
מח ט) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים

יב 6 לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך
לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד
שאוידע טבעך בעולם: ז' ואעשך לגוי גדול.
לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת
פריה ורביה, וממעטת את הממוץ, וממעטת
את השם, לך הזקק לשלש ברכות הללו
שהבטיחו על הבנים, ועל הממוץ, ועל השם.
(וזהו ואגדלה שמך, הריני מוסיף אות על
שמך, שעד עכשיו שמך אברם מכאן ואלף
אברהם, ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו
של-אדם): ואברכך. בממוץ: והיה ברכה.
הברכות נתנות בידך, עד עכשיו היו בידי,
ברכתי את אדם ואת נח ואותך, ומעכשיו
אתה תברך את אשר תחפוץ. דבר אחר
ואעשך לגוי גדול וזהו שאומרים אלהי
אברהם, ואברךך וזהו שאומרים אלהי יצחק,

תפסיר רס"ג

וַיִּתְּבָרְכוּן בְּדִילָךְ כָּל זֹרְעֵית אֲרָעָא:

וַיִּלְךָ אַבְרָם בְּאֶשֶׁר דָּבָר

אֵלָיו יְהוָה וַיִּלְךָ אִתּוֹ לֹט

וְאַבְרָם בֶּן־חֲמִשׁ שָׁנִים

וְשִׁבְעִים שָׁנָה בָּעֵצָתוֹ

מִחֲרָן: וְאִזּל אַבְרָם. כָּמָא דְמַלְלִיל

עַמִּיָּה יי. וְאִזּל עַמִּיָּה לֹט. וְאַבְרָם. בַּר

שִׁבְעִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין. בְּמַפְקִיָּה מִחֲרָן:

וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי

אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם

אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן

וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן:

וַדַּבֵּר אַבְרָם יַת שָׂרִי אֶתְתִּיהָ וַיֵּת לֹט בַּר אָחִיהָ. וַיֵּת כָּל קִנְיָנָהּ וְדָקְנָהּ.

וַיֵּת נַפְשָׁתָא דְשַׁעֲבִידוֹ לְאוֹרִיתָא בְּחָרָן. וַנִּפְקוּ. לְמִיזַל לְאֲרָעָא דְכְּנָעַן.

וְאִתּוֹ לְאֲרָעָא דְכְּנָעַן: וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם

שָׁכָם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְּנַעֲנִי אִזּוּ בְּאֶרֶץ: וַעֲבַר

אַבְרָם בְּאֲרָעָא. עַד אֶתֶר שָׁכָם. עַד מִישַׁר מוֹרָה. וּכְנַעֲנָאָה בֶּן־

וְאֵלְעָן שְׂאִתְמִיד. וַיִּתְּבָרְךְ
בְּד. גְּמִיעַ עֲשָׂאִיר אֱלֹאֲרִץ:
(ד) כְּמִצָּא אַבְרָם כָּמָא קָאֵל לָהּ
אֱלִלָה. וּמִצָּא מְעָה לֹט. וְכָאֵן
אַבְרָם. אֲבָן כְּמִס וְסִבְעִין סָנָה.
חִין כְּרָג מִן חָרָן: (ה) פְּאִכִּיד
אַבְרָם שָׂרִי זִוְגָתָהּ וְלֹט אֲבָן
אֲכִיָּה. וְגְמִיעַ סִרְחָתָם אֱלִדִּי
מִלְכּוּדָה. וְאֵלְנָפּוּס אֱלִתִּי
אֶפְתָּסְבוּדָא פִּי חָרָן. וְכָרְגוּ.
לְיִמְצִי' אֱלִי בְּלִד כְּנַעַן. וְגָאֹ
אֱלִיָּה: (ו) פְּטָאָף אַבְרָם פִּי

• ————— רס"י ————— •

כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנֶשֶׁה: כֹּאֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן. וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ. נִכְנָס לְתוֹכָהּ: עַד
שְׁהִכְנִיסָן תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה, אַבְרָהָם מְגִיר
אֶת הָאֲנָשִׁים, וְשָׂרָה מְגִירַת הַנָּשִׁים, וּמַעֲלָה
עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב בְּאֵלּוֹ עֲשָׂאוֹם. וּפְשׁוּטוֹ
שֶׁל־מְקָרָא עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת שִׁקְנוּ לָהֶם, כְּמוֹ
(סס לא 6) עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה, (כַּמִּד' כד יח)
וְיִשְׂרָאֵל עָשָׂה חֵיל, לְשׁוֹן קוֹנָה וְכוּנָס:

וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ. נִכְנָס לְתוֹכָהּ: עַד
מְקוֹם שָׁכָם. לְהַתְּפַלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשִׁיבָאוּ
לְהַלְחֵם בְּשָׁכָם: אֵלּוֹן מוֹרָה. הוּא שָׁכָם,
הָרְאָהוּ הָר גְּרִיזִים וְהָר עֵיבָל שֶׁשָּׁם קָבְלוּ
יִשְׂרָאֵל שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה: וְהַכְּנַעֲנִי אִזּוּ בְּאֶרֶץ.
הָיָה הוֹלֵךְ וְכוּבֵשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִזֶּרְעוֹ
שֶׁל־שָׁם, שֶׁבַחֲלָקוֹ שֶׁל־שָׁם נִפְלָה בְּשַׁחֲלָק נָח

תפסיר רס"ג

אלבֹלֶד. אֵלֵי מוֹצֵעַ נֶאֱבָלוּס.
אֵלֵי מֶרֶג מוֹרָה. וְאֶלְכֶנְעָאֲנִין
חִינִיד' (קרי: חִינְאֲדִין) פִּיה:
(ז) תִּם תִּגְלִי לָהּ אֵלְלָה. וְקָאֵל.
לְנִסְלָךְ. אַעֲטִי הוֹדִיא אֶלְבֹלֶד.
וּבְנָא תִם מִדְּבַחָא. לָלֶה
אֶלְמִתְגְלִי לָהּ: (ח) וְאֶנְתְּקֵל מִן
תִּם אֵלֵי אֶלְגָּבֵל. מִן שְׂרָקִי בֵּית
אֵל וּמִד תִּם כְּבֹאָה. בֵּית אֵל
מִן אֶלְמִגְרִב וְעִי מִן אֶלְמִשְׂרָק.
וּבְנָא תִם מִדְּבַחָא לָלֶה. וְדַעַא
בְּאַסְמָה: (ט) וְרַחֵל אֶבְרָם. כָּל
מָא מִד רַחֵל אֵלֵי אֶלְקֶבֶלֶה:

בְּאַרְעָא: ^ז וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-
אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזֶרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִן שָׁם
מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה
אֵלָיו: וְאֶתְגְּלִי יי לְאַבְרָם. וַאֲמַר.
לְבָנְךָ. אֶתֵּן יְת אֶרְעָא הָדָא. וּבְנָא תִמֵּן
מִדְּבַחָא. קָדָם יי דְּאֶתְגְּלִי לִיָּה:
^ח וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הָהָרָה
מִקְדָּם לְבֵית-אֵל וַיֵּט

אֶהְלֶה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיְבִן-שָׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וְאֶסְתַּלַּק מִתִּמֵּן לְטוֹרָא.
מִמִּדְנָח. לְבֵית אֵל וּפְרָסִיָּה לְמִשְׁכְּנִיָּה. בֵּית אֵל מִמַּעַרְבָא וְעִי מִמִּדְנָחָא.
וּבְנָא תִמֵּן מִדְּבַחָא קָדָם יי. וְצִלִי בְשֵׁמָא דִּיֵּי: ^ט וַיִּסַּע אַבְרָם
הַלּוֹךְ וְנִסּוֹעַ הַנִּגְבָּה: וְנִטַּל אַבְרָם. אֲזִיל וְנִטִּיל לְדְרוֹמָא:

• רס"י •

נִמְצָאָת בֵּית אֵל בְּמַעַרְבּוֹ, וְהוּא שְׁנֶאֱמַר בֵּית
אֵל מִיָּם: אֶהְלֹו. אֶהְלֶה כְּתִיב, בְּתַחֲלָה נִטָּה
אֶת אֶהְל אֲשֶׁתּוֹ וְאַחַר כֵּךְ אֶת שְׁלֹו: וַיְבִן שָׁם
מִזְבֵּחַ. נִתְנַבֵּא שְׁעִתִּידִין בְּנִי לְהַכְשֵׁל שָׁם עַל
עוֹן עֶכָן וְהַתְּפִלָּל שָׁם עֲלֵיהֶם: ^ט הַלּוֹךְ וְנִסּוֹעַ.
לְפָרְקִים, יוֹשֵׁב כָּאֵן חֲדָשׁ אוֹ יוֹתֵר וְנִסּוֹעַ מִשָּׁם
וְנִטָּה אֶהְלֹו בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְכָל מִסְעָיו הַנִּגְבָּה

אֶת הָאָרֶץ לְבָנָיו, שְׁנֶאֱמַר (בראשית יד יח) וּמִלְכִּי
צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלָם, לְפִיכֹךְ (פסוק ז) וַיֹּאמֶר ה' אֵל
אַבְרָם לְזֶרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, עֲתִיד
אֲנִי לְהַחְזִירָהּ לְבָנֶיךָ שְׁהֵם מוֹרְעוּ שְׁלֹ-שָׁם:
^ז וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ. עַל בְּשׁוֹרֵת הַזֹּרַע וְעַל
בְּשׁוֹרֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: ^ח וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם. אֶהְלֹו:
מִקְדָּם לְבֵית אֵל. בְּמוֹרָחָה שְׁלֹ-בֵית אֵל.

זֶלֶק הַקְדּוֹק: ^ח מִקְדָּם. בְּקִצַּת סְפָרִי תִימֵן בְּתִבְרִי: וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ. בְּפִשְׁטָא אַחַת. כִּי לֹא
יָבֹאוּ בְּסְפָרִי סְפָרִד שְׁנֵי פִשְׁטִין בְּתִיבָה אֵלָא אִם יֵשׁ אַחֲרִיָּה אוֹת אַחַת אוֹ שְׁתֵּים קוֹדָם הַזֶּקֶף וְהִיא
מִלְרַע. וְכ"כ מִהֶרֶם"ל:

תפסיר רס"ג

פ וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרָד
אֲבָרָם מִצְרִימָה לָגוּר שָׁם
כִּי-כָבֵד הָרָעַב בָּאָרֶץ:
וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא. וּנְחַת אֲבָרָם
לְמִצְרַיִם לְאַתּוֹתָבָא תַּמָּן. אַרִי תַקִּיף
כַּפְנָא בְּאַרְעָא: וַיְהִי כֹאֲשֶׁר
הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרִימָה
וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ

(י) ת'ם פאן גוע פי אלבלד.
פאנחדר אברם אל'י מצר
ליספן ת'ם. אד' אשתד אלגוע
פי אלבלד: יא) פלמא קרב מן
אלדכ'ול אל'י מצר. קאל לשרי
ווגתה. האנא אעלם. אנד
חסנה אלמנצ'ר: יב) אכ'אף אן
ראד אלמצ'ריון. קאלו תד'ה
ווגתה. קתלוני ואסתבקוד:
יג) קולי אנתי אכ'תי. לקבל אן
יחסן אל'י בסבבד. ותתיא נפסי

הִנֵּה-נָא יֹדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְת־מְרָאָה אַתָּה: וַהֲוָה.
כַּד קָרִיב לְמִיעַל לְמִצְרַיִם. וַאֲמַר לְשָׂרִי אֶתְתִּיָּה. הָא כְּעַן יִדְעָנָא. אַרִי
אֶתְתָּא שְׁפִירַת חַיִּזוֹ אַתָּה: יב וַהֲיָה כִּי-יֵרָאוּ אֹתְךָ
הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וַהֲרָגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ:
יחיו: ויהי. ארי יחזון יתיד מצראי. ויימרון אתתיה דא. ויקטלון יתי
ויתיד יקיימו: יג אמרי-נא אחתי את למען
יֵיטֵב-לִי בְּעִבּוּרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלֶךָ: אִימַר
כְּעַן דֹּאחַת אַתָּה. בְּדִיל דִּיֵּיטֵב לִי בְּדִילֶיךָ. וְתַתְּקִים נַפְשִׁי בְּפִתְגָמְכִי:

— רס"י —

מעשה הכיר בזה. דבר אחר מנהג העולם
שעל ידי טורח הדרך אדם מתבזה, וזאת
עמדה ביפיה. ופשוטו של-מקרא הנה נא
הגיע השעה שיש לדאוג על יפיה. ידעתי זה
ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו
באים בין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם
של-בושים, ולא הרגלו באשה יפה. ודומה לו
(בראשית יט ז) הנה נא אדני סורו נא: יג למען
יֵיטֵב לִי בְּעִבּוּרְךָ. יתנו לי מתנות:

ללכת לדרומה של-ארץ ישראל והוא לצד
ירושלים שהיא בחלקו של-יהודה, שנטלו
בדרומה של-ארץ ישראל הר המוריה שהיא
נחלתו: ירעב בארץ. באותה ארץ לבדה,
לנסותו אם יתרחק אחר דבריו של-הקדוש
ברוך הוא שאמר לו ללכת אל ארץ כנען,
ועכשיו משיאו לצאת ממנה: יא הנה נא
ידעתי. מדרש אגדה עד עכשיו לא הכיר
בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו על ידי

תפסיר דס"ג

בג'ריתך: יד) פלמא דכ"ל אברם
אל"י מצר. רא"י אלמצריון
אלאמראה. אנהא חסינה
גד"א: טו) וראוהא ריסא פרעון.
פמדתוהא ענדה. ואכ"ד'ת
אל"י מנזלה: טז) ואחסן אל"י
אברם בסבבהא. וצאר לה ג'נם
ובקר וחמיר. ועביד ואמא.
ואתאן וגמאל: יז) פתואעד
אללה פרעון. בבלאיא עצימה
ואלה. בסבב שרי זוגה
אברהם: יח) פדעא פרעון

ויְהִי כְּבֹאֵ אֲבִרָם מִצְרִימָה וַיֵּרָאוּ הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־

יִפְּהָ הִוא מְאֹד׃ וַהֲוָה בְּדַעַל

אֲבִרָם לְמִצְרַיִם. וַחֲזוּ מִצְרַיִי יֵת אֶתְתָּא.

אַרִי שְׁפִירָא הִיא לַחֲדָא׃ טו וַיֵּרָאוּ

אֶתְהָ שְׂרֵי פִרְעָה וַיְהִלְלוּ

אֶתְהָ אֶל־פִּרְעָה וַתִּקַּח

הָאִשָּׁה בֵּית פִּרְעָה׃ וַחֲזוּ יֵתָה

רַבְרָבִי פִרְעָה. וְשַׁבְחוּ יֵתָה לְפִרְעָה. וְאִדְבַּרְתָּ אֶתְתָּא לְבֵית פִּרְעָה׃

טו וְלֹאֲבִרָם הִיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לָּו עֶאֱן וּבִקְרָ

וְחַמְרִים וְעַבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאַתְנַת וְגַמְלִים׃

וְלֹאֲבִרָם אוֹטִיב בְּדִילָהּ. וַהֲוּ לִיהָ עֶאֱן וְתוֹרִין וְחַמְרִין. וְעַבְדִּין וְאַמְהָן.

וְאַתְנָן וְגַמְלִין׃ טו וַיִּנְגַּע יְהוָה אֶת־פִּרְעָה נְגָעִים

גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שְׂרֵי אִשְׁתִּי אֲבִרָם׃

וְאִיתִי יי עַל פִּרְעָה. מַכְתָּשִׁין רַבְרָבִין וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתִיהָ. עַל עִיסק שְׂרֵי

אֶתְתִּי אֲבִרָם׃ יח וַיִּקְרָא פִּרְעָה לְאֲבִרָם וַיֹּאמֶר

יִי וְיִהְיֶה לִּי חֵן וְאֶתְתִּי אֶתְתָּא לְבֵיתִי׃ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה

— רש"י —

יִי וְיִהְיֶה לִּי חֵן וְאֶתְתִּי אֶתְתָּא לְבֵיתִי׃ הִיָּה לִּי
לִזְמַר כְּבֹאֵם מִצְרִימָה. אֵלָּא לְמַד שְׁהִטְמִין
אוֹתָהּ בַּתְּבָה וְעַל יְדֵי שְׁתַּבְּעוּ אֶת הַמֶּכֶס
פִּתְחוּ וְרָאוּ אוֹתָהּ׃ טו וַיְהִלְלוּ אוֹתָהּ אֵל
פִּרְעָה. הִלְלוּהָ בִּינְיָהֶם לִזְמַר הַגּוֹנָה זֶה לְמַלְכָּה׃

זֶלֶק הַדְּקָדוֹק׃ טו וַיְהִלְלוּ. הַשּׁוֹא שְׁבַל־מִ"ד נַח כִּי אֵין גַּעִיא בַּה־א בְּכָל סַפְרֵי תִּמְנָן׃

תפסיד רס"ג

באברם. וקאל לה. מא ד'א
צנעת בי. ולם לם תכ'ברני.
אנהא ווגתך: יט) לם קלת הי
אכתי. חתי אתכ'ד'תהא לי
ווגה. ואלאן. הוד'א ווגתך
כ'ד'תהא ואמין: כ) פוכל עליה
פרעון קומא. בד'דקו בה.
ובווגתה וכל מאלה:

יג א) פצעד אברם מן מצר. הו
ווגתה וכל מאלה. ולוט מעה
אלי. אלקבלה: ב) ואברם עצים

מה-זאת עשית לי למה
לא-הגדת לי כי אשתך
הוא: וקרא פרעה לאברם. ואמר. מא
דא עבדת לי. למא לא חוית לי. ארי
אתך היא: יט) למה אמרת
אחתי הוא ואקח אתה לי
לאשה ועתה הנה אשתך
קח ולך: למא אמרת אחת היא.

ודברית יתה. לי לאתו. וכען. הא אתך דבר ואיזיל:
ב) ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו
ואת-אשתו ואת-כל-אשר לו: ופקיד עלוהי. פרעה
גוברין. ואליאו יתיה. וית אתתיה וית כל דליה: יג א) ויעל
אברם ממצרים הוא ואשתו וכל-אשר-לו
ולוט עמו הנגבה: וסליק אברם ממצרים. הוא. ואתתיה וכל
דליה. ולוט עמיה לדרומא: ב) ואברם כבד מאד במקנה

— רס"י —

דבורה. אומרת למלאך הך והוא מכה:
יט קח ולך. לא באבימלך שאמר לו
(כ טו) הנה ארצי לפניך. אלא אמר לו לך
ואל תעמד. שהמצרים שטופי זמה הם.
שנאמר (יחזקאל כג כ) וזרמת סוסים וזרמתם:
כ ויצו עליו. על אודותיו לשלחו ולשמרו:
וישלחו. בתרגומו ואליאו:

יג א) ויעל אברם וגוי הנגבה. לבא לדרומה
של-ארץ ישראל כמו שאמור למעלה (פסוק ט)
הלוך ונסוע הנגבה. להר המוריה. ומכל
מקום בשהוא הולך ממצרים לארץ כנען
מדרום לצפון הוא מהלך. שארץ מצרים
בדרומה של-ארץ ישראל. כמו שמוכיח
במסעות ובגבולי הארץ: ב) כבד מאד. טעון

תפסיר רס"ג

גָּדָא. בַּאֲלִמְאִשִּׁיָּהּ. וְאִלְפָצִיָּהּ
וְאִלְדִּיָּהּ: (ג) וּמִצִּיאַ פִּי
מִרְאֲחֵלָה. מִן אֱלֻקְבֵּלָה אֱלִי
בֵּית אֵל. אֱלִי אֱלִמּוּצִיעַ. אֱלִדִּי
כָּאן תִּים כִּיבֵּאָה פִּי אֱלֵאֲבִתָּדָא.
בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עֵי: (ד) אֱלִי
מוּצִיעַ אֱלִמְדִּיבֵּת. אֱלִדִּי צִנְעָה
תִּים אֱוֵלָא. פִּדְעָא תִים. אֲבָרַם
בְּאִסָּם אֱלֵלָה: (ה) וְאִצִּיאַ לְלוּט.
אֱלִסְאִיר מֵע אֲבָרַם. כָּאן גִּנֵּם
וּבִקֵּר וְאִכְבִּיָּה: (ו) וְלֹם יִחְמִלְהֵמָא

בְּכֶסֶף וּבִזְהָב: וְאֲבָרַם תִּקְיָף
לְחָדָא. בְּבַעֲרָא. בְּכֶסֶף וּבִזְהָבָא:
וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-
בֵּית-אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-
הָיָה שֵׁם אֵהֶלָה בְּתַחֲלָה
בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי: וְאֵזַל
לְמִטְלָנוּהִי. מִדְּרוּמָא וְעַד בֵּית אֵל. עַד
אֲתָרָא. דְּפִרְסִיָּה תַמָּן לְמִשְׁכְּנֵיהּ

בְּקַדְמִיתָא. בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עֵי: ד
אֲשֶׁר-עָשָׂה שֵׁם בְּרֵאשִׁנָּה וַיִּקְרָא שֵׁם אֲבָרַם
בְּשֵׁם יְהוָה: לְאַתֵּר מִדְּבָחָא. דְּעַבְדַּ תַּמָּן בְּקַדְמִיתָא. וְצִלִּי תַמָּן.
אֲבָרַם בְּשֵׁמָא דִּי: **(שְׁלִישִׁי)** ה
אֶת-אֲבָרַם הָיָה צֶאֱנָן-וּבִקֵּר וְאֵהֶלִים: וְאֵף לְלוּט.
דְּאֵזַל עִם אֲבָרַם. הוּא עֵן וְתוֹרִין וּמִשְׁכְּנִין: ד
הָאָרֶץ לְשֶׁבֶת יַחֲדוּ כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא

• רס"י •

מִשְׁאוֹת: דִּי וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו. כְּשִׁחְזַר מִמִּצְרַיִם
לְאֶרֶץ כְּנָעַן הָיָה הוֹלֵךְ וְלֵן בְּאִכְסָנִיּוֹת שְׁלֹן
בְּהֵם בְּהִלִּכְתּוֹ לְמִצְרַיִם. לְמַדְךָ דִּרְךָ אֶרֶץ
שְׁלֹא יִשְׁנָה אָדָם מֵאִכְסָנִיָּא שְׁלֹן. דְּכֵר אַחֵר
בְּחִזְרָתוֹ פִּרְעַה הִקְפּוֹתִיו: **מִנֶּגֶב. אֶרֶץ מִצְרַיִם**
בְּדְרוּמָה שְׁלֵ-אֶרֶץ כְּנָעַן: ד **אֲשֶׁר עָשָׂה שֵׁם**
בְּרֵאשִׁנָּה וַיִּקְרָא שֵׁם. וְאֲשֶׁר קָרָא שֵׁם
וְזִלְק הִדְקִדּוֹק: גֵּאֲשֶׁר הָיָה שֵׁם אֵהֶלָה. ה"א דֵּהִיָּה מִלְעִיל: ה **וְגַם לְלוּט. הַגִּימָל בְּדִרְבָּן: הָיָה**
צֶאֱנָן. תִּיבַת הִיָּה מִלְרַע:

תפסיד רס"ג

יָכִילוּ לַשַּׁבָּת יַחְדָּו: וְלֹא סוֹבְרַת
יְתֵהוֹן. אֲרַעָא לְמַתְבַּב בְּחָדָא. אַרִי הָוָה
קִנְיָהוֹן סָגִי. וְלֹא יָכִילוּ לְמַתְבַּב בְּחָדָא:
וַיְהִי-רִיב בֵּין רַעִי
מִקְנֵה-אֲבָרָם וּבֵין רַעִי
מִקְנֵה-לוֹט וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי
אֲזַיִשׁ בְּאַרְצָא: וְהָיָה מִצּוֹתָא.
בֵּין רָעַן בְּעִירִיָּה דְאַבְרָם. וּבֵין רָעַן
בְּעִירִיָּה דְלוֹט. וּכְנַעֲנָאָה וּפְרָזָאָה. בְּכֵן
יְתִיב בְּאַרְעָא: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם

אלבלד אן יקימא גמיעא. אד' כאן סרחקמא פתי'רא. ולם יטיקא אן יקימא גמיעא: (ז) ופאנת כ'צומה. בין רעא מאשיה' אברם. ובין רעא מאשיה' לוט. ואלכנעאנין ואלפרזין. חניד' (קרי: חניאד'ין) מקימין פי אלבלד: (ח) חתי קאל אברם ללוט. לא תפון כ'צומה ביני ובינד. ולא בין רעאטי ורעאטי. לאנא קום די' קראבה: (ט) אלא אן גמיע אלבלד בין ידיך. אנפרד עני.

אֶל-לוֹט אֶל-נָא תְּהִי מְרִיבָהּ בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין
רַעִי וּבֵין רַעִיךָ בֵּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ: וְאָמַר
אֲבָרָם לְלוֹט. לֹא כָעַן תְּהִי מִצּוֹתָא בֵּינָא וּבֵינְךָ. וּבֵין רַעוּתִי וּבֵין
רַעוּתְךָ. אַרִי גּוֹבְרִין אַחִין אֲנַחְנָא: ט הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ
לִפְנֵיךָ הִפְרֹד נָא מֵעַלִי אִם-הַשְׂמָאל וְאִימָנָה
וְאִם-הַיְמִין וְאַשְׁמְאִילָה: הֲלֹא כָל אֲרַעָא קְדָמְךָ. אֶתְפָּרֵשׁ

• רס"י •

וַיְהִי רִיב. לפי שהיו רועים של-לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם, ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, וכתוב אומר והכנעני והפרזי אז ישב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם לְלוֹט וְרַעִיךָ בֵּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ. דומין בקלסתר פנים: ט אִם הַשְׂמָאל וְאִימָנָה. בכל אשר תשב, לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר. וסוף דבר הערך לו שפאמר (י' יז) וישמע אברם כי נשבה אחיו ויגוי: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם לְלוֹט וְרַעִיךָ בֵּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ. אִימין אֶת עַצְמִי כְמוֹ זֶלֶק הִדְקָדוֹק: וַאֲשַׁמְאִילָה. תרגום שלנו ואצפנד, פירוש בעל כרחך. שכל כוונת אברהם לילך לדרום שהוא הימין. וכ"כ רבינו בחיי ושל"ה שכן הוא בנוסחאות מדוקדקות וכ"כ בספר עיר גבורים:

תפסיר רס"ג

אמא יסרה פאתיאמן. ואמא
ימנה פאתיאסר: (י) פרפע לוט
עינאה. וראי גמיע מרג
אלארדן. אן כלה סקי. קבל אן
יהלך אללה סדום ועמורה.
כגנאן אללה פארץ מצר.
אלי אן תגי אלי זגרי:
(יא) פאכ'תאר לה לוט. גמיע
מרג אלארדן. ורחל מן
אלמשרק. ואנפרד כל אמר ען
אכיה: (יב) אברם אקאם פי

כען מלותי. אם את לצפונא אנא
לדרומא. ואם את לדרומא ואצפנד:
וַיֵּשֶׁא-לוֹט אֶת-עֵינָיו
וַיֵּרָא אֶת-כָּל-כְּבֹד הָיִרְדֵּן
כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי
שַׁחַת יְהוָה אֶת-סֹדֶם
וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגֹן-יְהוָה
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶבְרָם צֶעֶר:

וזקף לוט ית עינוהי. וחזא ית כל מישר ירדנא. ארי כולה בית שקיא.
קדם חבלות יי. ית סדום וית עמרה. כגנתא דיי פארעא דמצרים. מטי
צער: וַיִּבְחַר-לוֹ לוֹט אֶת כָּל-כְּבֹד הָיִרְדֵּן וַיֵּסַע
לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו: וּבַחֵר לִיָּהּ לוֹט.
ית כל מישר ירדנא. ונטל לוט בקדמיתא. ואתפרשו. גבר מלות
אחיה: וַיָּבֹרֶם יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יֹשֵׁב
בְּעָרֵי הַכְּפֹר וַיָּאֵהֶל עַד-סֹדֶם: אֲבָרָם יְתִיב בְּאַרְעָא

— רס"י —

ואשמאילה אשמאיל את עצמי. ואם תאמר
היה לו לנקד ואימינה. כן מצינו במקום אחר
(ש"צ יד יט) אם אש להמין ואין נקוד להימין:
י כי כלה משקה. ארץ נחלי מים: לפני
שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה
אותו מישור: כגן ה'. לאילנות: בארץ
מצרים. לזרעים: באבקה צער. עד צער.

וזלק הדקדוק: לפני שחת יי. תרגום שלנו קדם חבלות יי. תרגם כן שלא ליחס הפורענות
אליו ית' עצמו שהוא הוא הפועל כי אם הרעה שעשה היא הפועלת כמאמר הנביא תיסרך
רעתך. וכן כתוב כי גמול ידיו יעשה לו, לא אמר יעשה לו בפת"ח. וכן נמי מתרגם גם הדפוס
לקמן פרשת וירא ויהי בשחת, בחבלות. ואין לחוש לגידוף דהא כתיב אחריו ית קרוי. ומה
שהזכיר השם, להגיד כי גזירתו ית' היא:

תפסיד רס"ג

בְּלֹד כְּנַעַן. וְלוֹט. אֶקְאֵם פִּי
קָרִי אֶלְמֶרֶג. וְכִיִּים אֱלֹהֵי סְדוֹם:
(יג) וְאֶהֱלֵ סְדוֹם. אֲשֶׁר־אֶר
כִּי־אֲטִיין. לָלֶה גִדָּא: יֵד) תִּם
קָלֵל אֱלֹהֵי לְאַבְרָם. בַּעַד מֵא
פֶּאֶרְקָה לוֹט. אֶרְפַּע עֵינֶיךָ
וְאֶנְצִיר. מִן אֶלְמוּצֵעַ אֱלֹדִי
אֲנִת תִּם. שְׂמֵאלָא וְגִנוּבָא
וְשֶׁרְקָא וְגִרְבָּא: טו) אֵן גְּמִיעַ
אֶלְאַרְץ. אֱלֹתֵי תִרְאָהָא לָךְ
אֶעֱטִיהָא. וְלִנְסֻלְךָ אֱלֹהֵי אֶלְדִּהָר:
טז) וְאַצִּיר נִסְלְךָ כְּתִרָאב
אֶלְאַרְץ. חֲתִי אֵן אֲמִכֵּן

דְּכַנְעָן. וְלוֹט. יְתִיב בְּקֶרְוֵי מִישְׁרָא. וּפְרִס
עַד סְדוֹם: יג) **וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים**
וְחֹטְאִים לִיהוָה מְאֹד: וְאֲנָשֵׁי
סְדוֹם. בִּישִׁין בְּמִמוֹנָהוֹן וְחִיִּיבִין בְּגוֹיְתָהוֹן.
קָדָם יי לַחֲדָא: יד) **וַיְהוָה אָמַר**
אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּרֶד־
לוֹט מַעֲמוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ
וְרֵאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
אֵתָה שָׁם עֲפָנָה וְנִגְבָּה

וְקִדְמָה וַיֵּם: וַיֵּי אָמַר לְאַבְרָם. בְּתֵר דְּאֶתְפָּרֵשׁ לוֹט מַעֲמִיָּה.
זְקוּף כְּעַן עֵינֶךָ וְחֲזִי. מִן אֶתְרָא דְּאֶת תַּמָּן. לְעַפּוֹנָא וּלְדִרּוּמָא וּלְמִדְנָחָא
וּלְמַעֲרָבָא: טו) **כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֵתָה רֵאֵה**
לָךְ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ עַד־עוֹלָם: אָרִי יֵת כָּל אֶרְעָא.
דְּאֶת חֲזִי לָךְ אֶתְנַנָּה. וְלִבְנֶךָ עַד עֲלָמָא: טז) **וְשָׂמַתִּי אֶת־זֶרְעֶךָ**
בְּעֶפְרַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר | אִם־יֹכֵל אִישׁ לְמִנּוֹת
אֶת־עֶפְרַת הָאָרֶץ גַּם־זֶרְעֶךָ יִמְנָה: וְאַשּׁוּי יֵת בְּנֶךָ
סְגִי־אִין בְּעֶפְרָא דְּאַרְעָא. כְּמָא דְּלִית אֶפְשָׁר לְגַבְר. לְמַמְנִי יֵת עֶפְרָא

• רש"י •

נָטָה אֱהֵלִים לְרוּעֵיו וּלְמִקְנֵהוּ עַד סְדוֹם: יוֹדְעִים רַבּוֹנִים וּמִתְכַּנְּנִים לְמִרּוֹד בּוֹ: יז) **אַחֲרֵי**
יג) וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים. וְאַף עַל פִּי כֵּן לֹא **הַפֶּרֶד לוֹט.** כָּל זְמַן שֶׁהִרְשַׁע עִמּוֹ הָיָה
נִמְנָע לוֹט מִלְּשַׁכּוֹן עִמָּהֶם. וְרַבּוּתֵינוּ לְמַדּוֹ הַדְּבוּר פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ: טז) **אֲשֶׁר אִם יֹכֵל אִישׁ.**
מִכָּאֵן (מִשְׁלִי י) שָׁם רִשְׁעִים וְרָקֵב: **רָעִים.** כְּשֶׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר לְעַפֵּר לְהִמָּנּוֹת, כִּי זֶרְעֶךָ
בְּגוֹפֶם: **וְחֹטְאִים.** בְּמִמוֹנָם: **לֵה' מְאֹד.** לֹא יִמְנָה:

שִׁמּוֹן הַמּוֹרֵד (יז) שָׂא נָא. יֵשׁ לְהַפְרִיד הַדְּבָקִים דְּלֹא לִישְׁתַּמֵּעַ שְׂנָא.

תפסיר רס"ג

אנסאן. אן יחצי תראב
אלארץ. פנסלך איצ'א יחצא:
(יז) קם פאמט פי אלארץ.
טולהא וערצ'הא. פאני לך
אעטיהא: (יח) פכ'ים אברם.
וגא ואקאם. פי מרג ממרא
אלד'י פי חברא. ובנא ת'ם
מד'בחא ללה: יד א) ת'ם כאן
פי איאם אמרפל מלך
אלשינור. אריוך מלך אלסר.
כדרלעמר מלך כזסתאן ותדעל
מלך אללם: (ב) אנאם חארבו.
ברע מלך סדום. וברשע מלך
עמורה. שנאב מלך אדמה.

דארעא. אף בנך לא יתמנון: ד קום
התהלך בארץ לארבה
ולרחבה פי לך אתננה:
קום הליך בארעא. לאורבה ולפותיה.
ארי לך אתננה: ד ויאהל אברם
ויבא וישב באלני ממרא
אשר בחברון ויבן-שם
מזבח ליהוה: ופרס אברם.
ואתא. ותיב. במישרי ממרא דבחברון.
ובנא תמן מד'בחא קדם יי: פ

ספר יצחק בספר
תימן (רביעי) יד א ויהי בימי אמרפל
מלך-שנער אריוך מלך אלסר כדרלעמר
מלך עילם ותדעל מלך גוים: והוה. ביומי אמרפל
מלך דבבל. אריוך מלך דאלסר. כדרלעמר מלך דעילם. ותדעל
מלך דעממי: ב עשו מלחמה את-ברע מלך סדום
ואת-ברשע מלך עמרה שנאב | מלך אדמה

— רס"י —

יח ממרא. שם אדם: יד א אמרפל. הוא והמליכו איש עליהם ושמו תדעל: ב ברע.
נמרוד שאמר לאברהם פול לתוף כבשן רע לשמים ורע לבריות: ברשע. שנתעלה
האש: מלך גוים. מקום יש ששמו גוים, על ברשעו: שנאב. שונא אביו שבשמים:
שם שנתקבצו שמה מכמה אמות ומקומות שמאבר. שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד

וזלק הדקדוק: ויאהל אברם ויבא וישב. בכל התיגאן ויבא בתביר לא בדרגא. וכ"כ רמ"ל
ז"ל וכ"ה בירושלמיים:

תפסיד רס"ג

וּשְׁמֵאֲבָר מֶלֶךְ (כ' צביים)

עֲבוּרִים וּמֶלֶךְ בָּלַע הִיא

עֶרֶךְ: עֲבָדוּ קִרְבָּא. עִם בָּרַע מִלְכָּא

דְּסָדוּם. וְעִם בָּרַשַׁע מִלְכָּא דְּעִמּוּרָה.

שְׁנֵאֲב מִלְכָּא דְּאִדְמָה. וּשְׁמֵאֲבָר מִלְכָּא

דְּעֲבוּרִים. וּמִלְכָּא דְּבָלַע הִיא צוּעֶר:

כָּל-אֱלֹהִים חֲבָרוּ אֶל-עֵמֶק

הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח: כָּל אֱלִין אֶתְכַנְשׁוּ. לְמִישַׁר חֲקִלְיָא.

הוּא אֶתֶר יָמָא דְּמִלְחָא: דְּשִׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עֲבָדוּ

אֶת-כְּדָרְלֵעֶמֶר וְשִׁלֵּשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה מִרְדּוּ: תַּרְתָּא

עֶסְרִי שָׁנִין. פְּלַחוּ יָת כְּדָרְלֵעֶמֶר. וְתָלַת עֶסְרִי שָׁנִין מִרְדּוּ:

וּבִאֲרַבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדָרְלֵעֶמֶר

וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּכּוּ אֶת-רַפָּאִים

בְּעֶשְׂתֵּית קַרְנִים וְאֶת-הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֵת

הָאִימִים בְּשׁוּה קִרְיָתִים: וּבִאֲרַבַּע עֶסְרִי שָׁנִין אֶתָּא

— רס"י —

בְּחֻקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: בָּלַע. שֵׁם הָעִיר: גְּעֵמֶק

הַשָּׂדִים. כִּף שְׁמוֹ, עַל שֵׁם שְׁהִיוּ בּוֹ שְׂדוֹת

הַרְבֵּה: הוּא יָם הַמֶּלַח. לְאַחַר זְמַן נִמְשָׁף

הַיָּם לְתוֹכּוֹ וְנִעְשָׂה יָם הַמֶּלַח. וּמִדְּרַשׁ

אֲגָדָה אוֹמֵר שֶׁנִּתְבַּקְּעוּ הַצּוּרִים סְבִיבוֹתָיו

וְנִמְשְׁכוּ יָאֻרִים לְתוֹכּוֹ: דְּשִׁתִּים עֶשְׂרֵה

זֶלְק הַדְּקָדוּק: -וְשִׁלֵּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מִרְדּוּ. ז"ל הַרד"ק בְּחֻלְק הַדְּקָדוּק דְּפֹס קֹטֵן דָּף ר"ב סוֹף

ע"א וז"ל וכן יבא עם המקף בחולם כשהמלה איננה זעירא ולא מלעיל ע"כ. הכא נמי דתיבת

ושלש לרע לכן באה בחולם:

תפסיר רס"ג

אלד'ין בעשתרות קרנים.
ואלד'הקין אלד'ין פי הם.
ואלהיובין. אלד'ין פי שוה
קריתים: ו) ואלחורין אלד'ין פי
גבל אלשראה. אלי מרג פארן.
אלד'י פי טרף אלבריה: ז) ת'ם
רגעו וגאו. אלי עין אלחכם הי
רקים. פקתלו. כל מן כאן פי
ציאע אלעמאלקה. ואיצא
אלמורין. אלמקמין פי

בדרלעמר. ומלכיא דעמיה. ומחו ית
גבריא דבעשתרת קרנים. וית תקיפא
דבהמתא. וית אימתני. דבשוה קריתים:

וְאֶת-הַחֲרִי בַּהֲרָם שְׁעִיר
עַד אֵיל פֶּאֶרְן אֲשֶׁר עַל-

הַמִּדְבָּר: וית חוראי דבטורא דשעיר.

עד מישר פארן. דסמיד על מדברא:
וַיָּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין

מִשְׁפַּט הוּא קֹדֶשׁ וַיָּבֹאוּ אֶת-כָּל-שְׂדֵה הָעֹמְלָקִי

וְגַם אֶת הָאֲמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחֶצְיוֹן תַּמָּר: ותבו. ואתו.

למישר פלוג דינא היא רקס. ומחו. ית כל חקל עמלקאה. ואף ית

אמוראה. דיתב בעין גדי: **וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם וּמֶלֶךְ**

עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ צִבּוֹיִם (כ' צביים)

— רס"י —

וּבַהֲרָם. בהר שלהם: **אֵיל פֶּאֶרְן.** זעין משפט הוא קדש. על שם
בתרגומו מישור. ואומר אני שאין איל לשון
מישור, אלא מישור של פארן איל שמו.
ושל ממרא אלוני שמו, ושל ירדן כפר שמו.
ושל שטים אבל שמו אבל השטים, וכן בעל
גד בעל שמו, וכלם מתורגמין מישור, וכל
אחד שמו עליו: **עַל הַמִּדְבָּר.** אצל המדבר.
כמו (צמד צ כ) ועליו מטה מנשה:
זעין משפט הוא קדש. על שם
העתיד, שעתידין משה ואהרן להשפט שם
על עסקי אותו העין, והם מי מריבה.
ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני
המדינה מתקבצים שם לכל משפט: **שְׂדֵה**
הָעֹמְלָקִי. עדיין לא גלד עמלק ונקרא על
שם העתיד: **בְּחֶצְיוֹן תַּמָּר.** הוא עין
גדי, מקרא מלא (זכ"י ז' כ ז) ביהושפט:

זֶלֶק הַרְקָדוֹק: ובהרם שעיר. השוא שברי"ש נח כי אין מאריך בכל התיגאן. וראב"ע כתב
שהרי"ש דגש על משקל בדברם ומביאו ר"א הבחור בספר ההרכבה ד"ח ע"א ע"ש. וכתב עליו
וז"ל ואומר אני כי לפי זה היתה הה"א ראויה להנקד בקמ"ץ לתשלום הדגש שאין הרי"ש
מקבלת אותו. ויותר נכון להיותו שם ור"ל בהר שלהם והנפרד ממנו הרר בשש נקדות ותאמר
מן הרר בהרם כמו מן ארץ בארצם. ויש ספרים הרי"ש הראשונה בחטף פתח עכ"ל. וזו ראה
גמורה שאין עליה תשובה דלספרים שלנו שאין הרי"ש בשוא פתח וגם אין מאריך בה"א א"כ
השוא נח ודו"ק:

תפסיר רס"ג

**בִּלְע הוּא עֶזְר וַיַּעֲרְכוּ
אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמְקֵי**

הַשָּׂדִים: ונפק מלכא דסדום ומלכא
דעמורה. ומלכא דאדמה ומלכא
דעבויים. ומלכא דבלע היא צוער. וסדרו

עמהון קרבא. במישר חקליא: **ט** **את
כְּדָרְלַעֲמֶר מֶלֶךְ עֵילָם
וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל
מֶלֶךְ שֹׁנַעַר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ**

אַלְסֶר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת-הַחֲמִשָּׁה: עם
כְּדָרְלַעֲמֶר מֶלֶךְ עֵילָם. וְתִדְעָל מֶלֶךְ דְּעַמְמִי. וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ
דְּבָבֶל. וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ דְּאַלְסֶר. אַרְבַּעַה מְלָכִין לְקַבִּיל חֲמִשָּׁא:

**וְעֶמְקֵי הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֶר וַיִּנְסוּ
מֶלֶךְ-סֶדֶם וְעַמֹּרָה וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנְּשֹׂאִים**

הָרָה נָסוּ: ומישר חקליא. בִּירָן בִּירָן מִסְקֵן חִימָרָא. וְעַרְקוֹ.
מֶלֶךְ דְּסֶדֶם וְעַמֹּרָה וַיִּפְּלוּ תַּמָּן. וּדְאִשְׁתֵּאֲרוּ לְטוּרָא עַרְקוֹ:

— רס"י —

ט אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת הַחֲמִשָּׁה. ואף על פי
כן נצחו המועטים, להודיעו שגבורים היו,
ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף
אחריהם: **י בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֶר.** בארות
הרבה היו שם שנוטלין משם אדמה לטיט
של-בנין. ומדרש אגדה שהיה הטיט מגבל
בהם, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם,
לפי שהיו באמות מקצתן שלא היו מאמינין
שנצל אברהם מאור בשדים מכבשן האש.

וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם
למפרע: **הָרָה נָסוּ.** להר נסו. הרה כמו להר,
כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה
ה"א בסופה. ויש חלוק בין הרה לההרה
שה"א שבסוף התבה עומדת במקום למ"ד
שבראשה, אבל אינה עומדת במקום למ"ד
ונקודה פת"ח תחתיה, והרי הרה כמו להר,
או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא
שכל אחד נס כאשר מצא הר תחלה.

תפסיר דס"ג

(יא) פֶּאֶכְדִּי גָמִיעַ סָרַח סָדוּם
ועמורה. וגמיע טעאמדם
ומצ'ן: יב) וְאֶכְדִּי לוֹט אֲבִן
אֶכִי אברם וסרחא ומצ'ן. והו
מִקִּים פִּי סָדוּם: יג) תִּם גָּא
אֶלְפִלִית. וְאֶכְבֵּר אברם
אֶלְעֲבָרָנִי. והו מִקִּים פִּי מֶרֶג
ממרא אֶלְאָמוֹרִי. אֶכִי אשכול
וְאֶכִי עֵנֶר. וְהֵם דְּרִי עֵהָד
אברם: יד) פֶּלְמָא סָמַע אברם.
אֵן קֵד סְבִי קְרִיבָה. גִּרְדִּי נִצְאָחָה
אֶלְמוֹלֹדִין פִּי בֵיתָה. תִּלְתִּי
מֵאִיָּה וְתִמְאֵנִיָּה עֶשֶׂר.

וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ
סָדוּם וְעֵמֶרָה וְאֶת-כָּל-
אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ: וּשְׁבוּ. יֵת כָּל קִנְיָנָא
דְּסָדוּם וְעֵמֶרָה. וְיֵת כָּל מִכְלֵהוֹן וְאֲזֹלוּ:
וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-
רֶכְשׁוֹ בֶּן אֲחִי אֲבָרָם וַיֵּלְכוּ
וְהוּא יֹשֵׁב בְּסָדוּם: וּשְׁבוּ יֵת לוֹט
וְיֵת קִנְיָנִיה. בְּרִי אֲחוּהִי דְאַבְרָם וְאֲזֹלוּ.
וְהוּא יֵתִיב בְּסָדוּם: וַיָּבֹא

הַפְּלִיט וַיֵּגֵד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי
מִמְרָא הָאֲמֹרִי אֲחִי אֲשָׁכֵל וְאֲחִי עֵנֶר וְהֵם
בְּעָלֵי בְרִית-אַבְרָם: וְאַתָּא מְשִׁיבָא. וְחֻי לְאַבְרָם עֲבָרָא.
וְהוּא שָׂרִי בְּמִשְׁרֵי מִמְרָא אֲמוֹרָאָה. אֲחוּהִי דְאַשְׁכּוּל וְאֲחוּהִי דְעֵנֶר.
וְאֲנוּן אֲנִשׁ קִימִיָּה דְאַבְרָם: וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁבָּה
אֲחִיו וַיֵּרָק אֶת-חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר

— רס"י —

וְכִשְׁהוּא נוֹתֵן ה"א בְּרֵאשֶׁה לְכַתּוּב הַדֶּהָה אוֹ
הַמְדִּבְרָה, פִּתְרוֹנוֹ כְּמוֹ אֶל הַדֶּהָה אוֹ כְּמוֹ
לְהַדֶּהָה, וּמִשְׁמַע לְאוֹתוֹ הֵר הַיְדוּעַ וּמִפּוֹרֶשׁ
בְּפִרְשָׁה: יז וְהוּא יֹשֵׁב בְּסָדוּם. מִי גָרָם לוֹ
זֹאת, וְשִׁיבְתוֹ בְּסָדוּם: יח וַיָּבֹא הַפְּלִיט.
[מְדִרְשׁוֹ] לְפִי פִשּׁוּטוֹ זֶה עוֹג שְׁפִלְט מִן
הַמְלָחָמָה, וְהוּא שְׁכֵתוֹב (דְּכִיס ג יא) כִּי רַק
עוֹג נִשְׁאָר מִיִּתֵּר הַרְפָּאִים, וְהוּא נִשְׁאָר שְׁלֵא
הַרְגוּהוּ אֲמִרְפֵּל וְחִבְרִי כְּשֶׁהֲכִי אֶת הַרְפָּאִים

וְזֶלֶק הַדְּקִדּוּק: יט וְהוּא יֹשֵׁב בְּסָדוּם. בְּקִצַּת תִּיגָאן הַטְּפָחָה בְּתִיבַת וְהוּא:

תפסיר רס"ג

וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף

עַד־דֵּן: וַשְּׁמַע אַבְרָם. אָרִי אֲשַׁתְּבִי

אֲחוּהִי. וַזְּרִיז יֵת עוֹלִימוֹהִי יְלִידֵי בֵיתָהּ.
תֵּלֶת מֵאָה וַתִּמְנִי עֶסֶר. וַרְדֹּף עַד דֵּן:

וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם | לַיְלָה

הוּא וַעֲבָדָיו וַיִּבְסּוּ וַיִּרְדֹּפֻם

עַד־חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל

וּכְלָבָהֶם אֱלִי. בְּאַנְיָאס:
(טו) וַתִּפְרֹק עֲלֵיהֶם לַיְלָה. הוּא
וַעֲבִידָהּ פְּקֻתָּלוֹהֶם. וּכְלָבָהֶם
אֱלִי חוּבָה. אֱלִתִּי עֵן יִסְאָר
דְּמִשְׁקִי: (טז) פֶּרֶד גְּמִיעַ אֶלְסָרָה.
וְלוֹט קְרִיבָה וְסָרָחָה רִדְהָמָא.
וְאַלְנֶסָא אֵיצִיא וְסִאִיר אֶלְקוּם:
(יז) תִּים כִּדְג מֶלֶךְ סָדוּם
תִּלְקָאָה. בְּעֵד רְגוּעָה מִן חֶרֶב

לְדַמְשֶׁק: וְאֶת־פְּלִיג עֲלֵיהוֹן לַיְלָה. הוּא וַעֲבָדָיו וּמַחֲנוֹן. וַרְדֹּפְנוֹן

עַד חוּבָה. דְּמַצְפוֹנָא לְדַמְשֶׁק: וַיָּשֶׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ

וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וְרֶכְשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם

אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעַם: וְאַתִּיב. יֵת כָּל קִנְיָנָא. וְאַף יֵת לוֹט

אֲחוּהִי וְקִנְיָנִיהָ אֲתִיב. וְאַף יֵת נְשִׂיאָ וְיֵת עֲמָא: וַיֵּצֵא

מֶלֶךְ־סָדוּם לְקִרְאָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַפּוֹת

• ————— רס"י ————— •

שָׂרָאָה שְׁעִתִּידִין בְּנִי לְהַעֲמִיד שָׁם עֵגֶל:
טו וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם. לְפִי פִשְׁוֹטוֹ. סָרָס הַמִּקְרָא.
וַיַּחֲלֶק הוּא וַעֲבָדָיו עֲלֵיהֶם לַיְלָה כְּדֹרֶף
הַרְדֻּפִּים שְׁמֵת־פִּלְגִים אַחֲרֵי הַנְּרִדְפִים
כְּשִׁבּוּרָהִים זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן: לַיְלָה. כְּלוּמַר
אַחֲרֵי שְׁחֻשְׁבָּה לֹא נִמְנָעוּ מִלְּרִדֹּפֻם. וּמִדְּרָשׁ
אַגְדָּה שְׁנִחְלֶק הַלַּיְלָה וּבְחֻצֵּי הָרִאשׁוֹן נַעֲשֶׂה
לוֹ גַם, וּבְחֻצֵּי הַשְּׁנִי נִשְׁמָר וּבָא לוֹ לְחֻצוֹת
לַיְלָה שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת: עַד חוּבָה. אֵין מְקוֹם
שְׁשֵׁמוֹ חוּבָה, אֲלָא דֵּן קוֹרָא חוּבָה עַל שֵׁם

אַחֲרֵיהֶם חֶרֶב, אֲוִדִין בְּחֶרֶבִי עֲלֵיכֶם, וְכֵן
(שְׁמוֹת טו ט) אֲרִיק חֶרֶבִי, וְכֵן (תְּכִלִּים ל כ ג) וְהָרַק
חֲנִית וְסָגֵר: חֲנִיכִיו. חֲנֹכוֹ כְּתִיב זֶה אֲלִיעֶזֶר
שְׁחֲנֹכוֹ לְמִצְוֹת וְהוּא לְשׁוֹן הַתְּחִלָּת כְּנִיסַת
הָאָדָם אוֹ כְּלִי לְאֻמָּנוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲמֹד
בָּהּ, וְכֵן (מִשְׁלִי כ ז) חֲנֹךְ לַנֶּעֶר, (זִמְדֻזְרִי ז ב)
חֲנֹכֶת הַמִּזְבֵּחַ, (תְּכִלִּים ל ב) חֲנֹכֶת הַבַּיִת וְזֵלַטִּי
קוֹרִין לוֹ אֵינִי־יִיִּיִּיִּי: שְׁמִנָּה עֶשֶׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת.
רְבוּתִינוֹ אָמְרוּ אֲלִיעֶזֶר לְבָדוֹ הָיָה, וְהוּא מִגִּין
גִּימְטְרִיא שְׁלֹשׁ־שְׁמוֹ: עַד דֵּן. שֵׁם תִּשְׁשׁ בָּחוּ,

וְזֶלֶק הַדְּקָדוּק: טו וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם | לַיְלָה. בְּרֹב הַתִּיגָאן יֵשׁ פִּסִּיק בֵּין תִּיבַת עֲלֵיהֶם לְתִיבַת
לַיְלָה. וְכִ"ה בְּדַפּוּסִים:

תפסיר רס"ג

כדרלעמר. ואלמלוד אלד"ן
מעה. אלי עמק שוה. הו מלעב
אלמלד: יח) ומלפי צדק מלד
דאר אלסלאם. אכ"רג לה
טעאמא ושראבא. והו אמאם
לאטאיק אלעאלי: יט) פבארד
עליה וקאל. ופון אברם
מבארפא לאטאיק אלעאלי.
מאלד אלסמאואת ואלארץ:
כ) ותבארד אלטאיק אלעאלי.
אלד"י אסלם אעדאד פי ידד.
ואעטאה אלעשר מן כל שי:
כא) פקאל מלד סדום לאברם.

את כדרלעמר ואת-
המלכים אשר אתו אל-
עמק שוה הוא עמק
המלד: ונפק מלכא דסדום
לקדמותיה. בתר דתב. מלממחי ית
כדרלעמר. וית מלכא דעמיה. למישר
מפונא. הוא בית ריסא דמלכא:
והמלכי צדק מלד שלם
הוציא לחם ויין והוא כהן
לאל עליון: ומלפי צדק מלכא דירושלם.

והוא משימש קדם אל עלאה: יט) ויברכהו ויאמר ברוך
אברם לאל עליון קנה שמים וארץ: וברכיה ואמר.
ברוך אברם לאל עלאה. דקניניה שמיא וארעא: כ) וברוך אל
עליון אשר מגן צריך בידד ויתן לו מעשר
מכל: וברוך אל עלאה. דמסר סנאד בידד. ויהב ליה חד מן עסרא
מפולא: כא) (חמישי) ויאמר מלד-סדם אל-אברם

— רס"י —

לחם ויין. כף עושים ליגיעי מלחמה, והראה
לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו.
ומדרש אנדה רמז לו על המנחות ועל
הנסכים שיקריבו שם בניו: יט) קנה שמים
וארץ. כמו (תכליס קלד ג) עשה שמים וארץ.
על ידי עשיתן קנאן להיות שלו: כ) אשר מגן.
אשר הקסיר, וכן (כוסט יא ח) אמגנך ושראל:
ויתן לו. אברם, מעשר מכל אשר לו לפי

עבודה ורה שעתידה להיות שם: יט) עמק
שוה. כף שמו בתרגומו למישר מפונא. פנוי
מאילנות ומפל מכשול: עמק המלד. בית
ריסא דמלכא. בית ריס אחד שהוא שלשים
קנים, שהיה מיוחד למלד לשחק שם. ומדרש
אנדה עמק שהשוו שם כל האמות והמליכו
את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין:
יח) ומלפי צדק. מדרש אנדה הוא שם בן נח:

תפסיר רס"ג

אעטני אלנפוס. ואלסרח כד'ה
לך: כב) פקאל לה אברם. רפעת
ידי חאלפא באללה אלטאיק
אלעאלי. מאלך אלסמאואת
ואלארץ: כג) מן כ'ט אלי
שסע נעל. אן אכ'ד'ת מן גמיע
מאלך. ולא תקול. אנא אג'נית
אברם: כד) ג'יר מא אכלזה
אלעביאן. ונציב אלקום אלד'י
מצ'ן מעי. ענר אשכול וממרא.

תִּן-לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-

לְךָ: וְאָמַר מֶלֶכָּא דְסָדוּם לְאַבְרָם. הִב

לִי נַפְשָׁתָא. וְקִנְיָנָא סָב לְךָ:

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ

סָדָם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה

אֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָה שָׁמַיִם

וְאַרְצָן: וְאָמַר אַבְרָם לְמֶלֶכָּא דְסָדוּם.

אַרְיִמִית יָדִי בַּעֲלוּ קָדָם יי אל עלאה. דקניניה שמיא וארעא:

אִם-מַחוּט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל וְאִם-אַקַּח מִכָּל-

אֲשֶׁר-לְךָ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂיתִי אֶת-אַבְרָם:

אִם מַחוּטָא וְעַד עֶרְקַת מְסָנָא. וְאִם אֶסֶב מִכָּל דְּלָךְ. וְלֹא תִימַר. אֲנָא

עֲתִרִית יָת אַבְרָם: כד בלעדי רק אשר אכלו הנערים

וְחִלְקֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עֲנֵר אֲשָׁכַל

וּמִמָּרָא הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם: כד מדאכלו עולימיא. וחולק

גובריא. דאזלו עמי. ענר אשכול וממרא. אנון יקבלון חולקהון: ס

רס"ד

אֲבָרָם. שְׁהָקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִבְטִיחָנִי
לְעֲשֹׂרְנִי, שְׁנֹאֲמַר לְעִיל (יז ז) וְאַבְרָכָךְ וְגוֹי:
כז הַנְּעָרִים. עֲבָדֵי אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי, וְעוֹד עֲנֵר
אֲשָׁכַל וּמִמָּרָא וְגוֹי. וְאִם עַל פִּי שְׁעָבְדִי וְכִנְסוּ
לְמַלְחָמָה, שְׁנֹאֲמַר לְעִיל (פסוק טו) הוּא וְעָבְדָיו
וְיָכֶם, וְעֵנֶר וְחִבְרִיו יֵשְׁבוּ עַל הַכְּלִים לְשֹׁמֵר,
אֲפֹלוּ הֵכִי הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם. וּמִמָּנֹה לְמִדּוּ דְדוּד
שְׁאֲמַר (ש"א ל כז) בְּחִלְקֵי הַיָּרֵד לְמַלְחָמָה
וּבְחִלְקֵי הַיֵּשֶׁב עַל הַכְּלִים יִחָדְדוּ וְחִלְקוּ. לְכָף
נֹאמַר (שס פסוק כה) וַיְהִי מִהַיּוֹם הַהוּא וּמִעַלָּה

שְׁהִיָּה בְּהֵן: כח תִּן לִי הַנֶּפֶשׁ. מִן הַשָּׁבִי שְׁלִי
שְׁהַצְלָתָהּ, הַחֲזֹר לִי הַגּוֹפִים לְבָדָם: כז הַרְיִמִּיתִי
יָדִי. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, מֵרִים אֲנִי אֶת יָדִי לְאֵל
עֲלִיּוֹן וְכֵן (בראשית כז טז) בִּי נִשְׁבַּעְתִּי, נִשְׁבַּע
אֲנִי, וְכֵן (שס כג יג) נִתַּתִּי כֶּסֶף הַשְּׂדֵה קַח
מִמֶּנִּי, נוֹתֵן אֲנִי לְךָ כֶּסֶף הַשְּׂדֵה וְקִחְהוּ מִמֶּנִּי:
כג אִם מַחוּטָא וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל. אֲעַבֵּב
לְעַצְמִי מִן הַשָּׁבִי: וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר
לְךָ. וְאִם תֹּאמַר לָתֵת לִי שָׂכָר מִבֵּית גְּנֻזָּךְ,
לֹא אֶקַּח: וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂיתִי אֶת

תפסיר רס"ג

הם יאכדיו נציבהם: טו
(א) בעד הד'ה אלאמור. פאן
קול אללה אלי אברם. בוחי
קאילא. לא תכיאף יא אברם.
אנא תרסד. אגרך עציים ג'דא:
(ב) קאל אללהם יא רבי מא
תעטיני. ואנא מאץ' עקימא.
ודי קיאד מנזלי אליעזר
אלדמשקי: (ג) פקאל אברם.
אד' לם תרזקני ולדא. פאן
אלאבן אלד' פי מנזלי ירתני:

טו א אחר

רביעי בספרי
תיטן

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה
דְּבַר-יְהוָה אֶל-אַבְרָם
בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא
אַבְרָם אֲנֹכִי מִגֵּן לְךָ
שְׂכָרְךָ הָרַבָּה מְאֹד: בְּתֵר
פִּתְגָמָא הָאֵלִין. הוּה פִּתְגָמָא דִּי עִם
אַבְרָם. בְּנִבּוּאָה לְמִימֵר. לֹא תִדְחַל

אַבְרָם. מִימְרֵי תְּקוּף לְךָ. אֲגִרְךָ סְגִי לַחֲדָא: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָם
אֲדֹנָי יְהוִה מַה-תִּתֶּן-לִי וְאַנְכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי
וּבֶן-מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְּמֶשֶׁק אֱלִיעֶזֶר: וַאֲמַר אַבְרָם.
יֵי אֱלֹהִים מָה תִּתֵּן לִי. וְאַנָּה אֲזִיל דְּלֹא וְלֹד. וְבֵר פִּרְנָסָא הָדִין
דְּבִיתִי. הוּא דְּמֶשֶׁקָּא אֱלִיעֶזֶר: ג וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי

— רש"י —

תשרש, תעקור שרשיה, כן לשון ערירי חסר
בנים, וזלע"ז דישאנפטי"ף. ולי נראה ער וענה
מגזרת (שיר כס"ח כ ז) ולבי ער, וערירי לשון
חרבן, וכן (סכ"ז קל"ז) ערו ערו, וכן (חזק' ג יג)
ערות יסוד, וכן (ימ"כ נא נח) ערער
תתערער, וכן (לפני כ יד) כי ארזה ערה:
ובן משק ביתי. בתרגומו, שכל ביתי נזון
על פיו, כמו (בראשית מא מ) ועל פיו ישק,
אפטורפס שלי, ואלו היה לי בן היה בני
ממנה על שלי: דמשק. לפי התרגום
מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה שרדף
המלכים עד דמשק, ובתלמוד דרשו נוטריקון
דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

וישמה לחק ולמשפט, ולא נאמר והלאה לפי
שכבר נתן החוק בימי אברהם:
טו א אחר הדברים האלה. כל מקום
שנאמר אחר סמוך, אחרי מפלג. אחר
שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה
דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל
צדקתי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברם
אנכי מגן לך מן הענש שלא תענש על כל
אותן נפשות שהרגת, ומה שאתה דואג על
קבול שכרך, שכרך הרבה מאד: ז הולך
עירי. מנחם בן סרוק פרשו לשון יורש,
וחבר לו (מלאכי ז יז) ער וענה, ערירי בלא
יורש, באשר תאמר (איז לא יז) ובכל תבואתי

תפסיר רס"ג

(ד) פאד"א בקול אללה אליה קאילא. לא ירתד תדא. אלא אלדי יכרג מן צלבד הו ירתד: (ה) תם אכרגה אלי ברא. וקאל לה אלתפת אלי אלסמא. ואלתמס אחצא אלפואכב. הל תטיק אן תחציהם. תם קאל לה. פד"א יפון נסלד: (ו) פאמן באללה. וכתבהא לה חסנה: (ז) וקאל לה. אנא אללה. אלדי אכרגתך מן

לא נתתה זרע והנה בן
ביתי יורש אתי: ואמר אברם.
הא לי. לא יהבת ולד. והא בר ביתי
ירית יתי: והנה דבר יהוה
אליו לאמר לא יירשך זה
כי-אם אשר יצא ממעיך
הוא יירשך: והא פתגמא די עמיה
למימר. לא ירתנך דין. אלהין בר
דתוליד. הוא ירתנך: ויציא אתו החוצה ויאמר
הבט-נא השמימה וספר הכוכבים אם-תוכל
לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך: ואפיק
יתיה לברא. ואמר אסתכי בען לשמיא. ומני פוכביא. אם תכול
לממני יתהון. ואמר ליה. פדין יהון בנך: והאמן ביהוה
ויחשבה לו צדקה: והימין במימרא די. וחשבה ליה לזכו:
ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך

(ששי)

— רס"ג —

ג הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי: כיוציא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים, ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן. אברם אין לו בן. אבל אברהם יש לו בן. וכן שרי לא תלד, אבל שרה תלד, אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר הוציאו מחללו של-עולם וזלק הדקדוק: "וספר הכוכבים. הפ"א רפא מטעם שורק שבוא"ו:

והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטח מלמעלה למטה: והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אבל על ירשת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקדוש ברוך הוא חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמן בו. דבר אחר במה אדע, לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקנימו בה, אמר לו הקדוש ברוך הוא בזכות הקרבות:

תפסיר רס"ג

אתון אלפסדאניין. לאעטיך
הדיא אלפלד לתחונה: ח) קאל.
אללהם יא רב. במא דיא
אעלם אני אחונהא: ט) קאל
לה. קדם לי עגלא מתלתא.
וענזא מתלתא. וכבשא
מתלתא. ושפנינא ופרד'
חמאם: י) פקדם לה גמיע
דיאלד. וסטרקא פי אוסאטהא.
וגעל כל סטר תלקא צאחבה.

מאור פשדים לתת לך
את הארץ הזאת לרשתה:
ואמר ליה. אנא יי. דאפיקתך מאור
דכסדאי. למתן לך. ית ארעא הדא
למירתה: **ויאמר אדני יהוה**
במה אדע כי אירשנה:
ואמר. יי אלהים. במא אדע ארי
אירתנה: **ויאמר אליו קחה**

לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש
ותר וגזל: ואמר ליה. קריב קדמי עגלין תלתא. ועזין תלתא
ודכרין תלתא. ושפנינא ובר יונה: **ויקח לו את כל-אלה**
ויבתר אתם בתוך ויתן איש-בתרו לקראת
רעהו ואת-הצפור לא בתר: וקריב קדמוהי ית כל אלין.

— רש"י —

ט עגלה משלשת. שלשה עגלים, רמז
לשלשה פרים פר יום הכפורים, ופר העלם
דבר של-צבור, ועגלה ערופה: **ועז**
משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים,
ושעירי מוספין של-מועד, ושעיר חטאת
יחיד: **ואיל משלש.** אשם ודאי, ואשם תלוי,
וכבשה של-חטאת יחיד: **ותר וגזל.** תור
ובן יונה: **ויבתר אתם.** חלק כל אחד לשני
חלקים, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי
שהיה כורת עמו ברית לשמור הבטחתו
להוריש לבניו את הארץ, בדכתיב (פסוק יח)
ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר
וגו', ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבר

בין בתריה, כמה שנאמר להלן (יירמיה לו יט)
העוברים בין בתרי העגל, אף כאן תנור עשן
ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו
של-שכינה שהוא אש: **ואת הצפור לא**
בתר. לפי שהאמות נמשלו לפרים ואילים
ושעירים, שנאמר (תהלים כז יג) סבבני פרים
רבים וגו', ואומר (זיאל ס ט) והאיל אשר
ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ואומר
(שס כה) והצפיר השעיר מלך זון, וישראל
נמשלו לבני יונה שנאמר (שכ"ט ז יז) יונתי
בחגגי הסלע, לפיכך בתר בהמה רמז על
האמות שיהיו כלין והולכין, ואת הצפור לא
בתר רמז שיהיו ישראל קימין לעולם:

תפסיר רס"ג

וּפְלִיג יְתָהוֹן בְּשׁוּי. וַיֵּהָב פְּלִגְיָא פִּילג
לְקָבִיל חֲבֵרִיָּהּ. וַיֵּת עוֹפָא לָא פְּלִיג:

וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים

וַיֵּשֶׁב אַתָּם אַבְרָם: וּנְחַת עוֹפָא

עַל פְּלִגְיָא. וַאֲפָרַח יְתָהוֹן אַבְרָם:

וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא

וַתֵּרְדְּמָה נִפְלָה עַל-אַבְרָם

וַהֲנֶה אֵימָה חֲשֹכָה גְדֹלָה נִפְלֹת עָלָיו: וַהֲנֶה

שֶׁמֶשׁ לְמִיעַל. וַשִּׁינְתָּא נִפְלֹת עַל אַבְרָם. וַהֲאֵ אֵימָה קָבֵל סְגִי נִפְלֹת

עָלָוְהִי: **וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תֵּדַע כִּי-גֵר | יִהְיֶה**

זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם

אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַאֲמַר לְאַבְרָם. מַדָּע תֵּדַע. אֲרִי דִיִּירִין

וּאֶלְטָאִיר לֹם יִסְטְרָה: יֵא (ת'ם
וְצִיעַ אֶלְטָאִיר עָלָי אֶלְאָגְסָאֵד.
וַתִּרְכָּהָ אַבְרָם פִּתְחֵרְכַּת:
(יב) וְלָמָּא כָאן עָנָד מְגִיב
אֶלְשִׁמֶס. וְקַע סְבָאֵת עָלָי
אַבְרָם. פֶּאֲדָא בְּהִיבָה. צִלְמָה
עֲצִימָה קֹד וְקַעֲת עָלֶיהָ:
(יג) וְקָאֵל לְאַבְרָם. אֶעֱלֶם עֲלִמָּא.
אֵן נִסְלָד סִכּוֹן גְּרִיבָא. פִּי בְלָד

— רס"י —

מִשְׁנָלָד יִצְחָק עַד שִׁיִּצְאֹו יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. כִּיִּצְד, יִצְחָק בֶּן שְׁשִׁים
שָׁנָה כִּשְׁנָלָד יִצְקָב. וַיִּעֲקֹב כִּשְׁיִרְד לְמִצְרַיִם
אָמַר (לכנ מו ט) יָמֵי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת
שָׁנָה, הָרִי מֵאָה וְתִשְׁעִים, וּבְמִצְרַיִם הָיוּ
מֵאֵתִים וְעֶשְׂרִי כְּמִנְיָן רִדְו, הָרִי אַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה. וְאֵם תֹּאמַר בְּמִצְרַיִם הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת,
הָרִי קָהַת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה, צָא וְחָשׁוּב
שְׁנוֹתָיו שְׁלֹקָהֶת, וְשְׁלֹעֲמָרָם, וְשְׁמוֹנִים
שְׁלֹמֶשֶׁה שְׁהִיָּה כִּשְׁיִצְאֹו יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם,
אֵין אֶתְהָ מוֹצָא אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים,
וְאֶתְהָ צָרִיף לְהוֹצִיא מֵהֶן כָּל הַשָּׁנִים שְׁחִי
קָהַת אַחֵר לִידֵת עֲמָרָם, וְשְׁחִי עֲמָרָם אַחֵר
לִידֵת מֹשֶׁה: **בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם.** לֹא נֶאֱמַר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶלָּא בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וּמִשְׁנָלָד
יִצְחָק (לכנ כו לו) וַיִּגֵּר אַבְרָהָם וְגוֹי, וּבִיִּצְחָק

יֵא הָעֵיט. הוּא עוֹף, וְעַל שֵׁם שְׁהוּא עֵט
וְשׁוֹאֵף הַנִּבְלֹת (איוז ט כו) לְטוֹשׁ עָלָי אֶכְל,
כְּמוֹ (שְׁמוֹאֵל א' טו יט) וַתַּעַט אֶל הַשָּׁלָל:
עַל הַפְּגָרִים. עַל הַבְּתָרִים (הַפְּגָרִים
מִתְּרַגְּמִינָן פְּגִלְיָא, אֶלָּא מִתּוֹף שְׁהִרְגָלוּ
לְתִרְגָּם (פסוק י) אִישׁ בְּתֵרוֹ, וַיֵּהָב פְּלִגְיָא,
נִתְחַלֵּף לָהֶם תִּבְתּ פְּגִלְיָא לְפִלְגְיָא, וְתִרְגָּמוּ
הַפְּגָרִים פְּלִגְיָא, וְכָל הַמִּתְּרָגָם בֶּן טוֹעָה, לְפִי
שְׁאִין לְהַקִּישׁ בְּתָרִים לְפָגָרִים, שְׁבִתָּרִים
תִּרְגָּמוּ פְּלִגְיָא, וּפָגָרִים תִּרְגָּמוּ פְּגִלְיָא לְשׁוֹן
פָּגוּל, כְּמוֹ (ויקרא יט ז) פָּגוּל הוּא לְשׁוֹן פָּגָר):
וַיֵּשֶׁב. לְשׁוֹן וְשִׁיבָה וְהִפְרָחָה, כְּמוֹ (תכנ קמז יח)
יֵשֶׁב רֹחוֹ, רָמַז שְׁיָבֵא דָוִד בֶּן יִשִּׁי לְכַלּוֹתָם,
וְאֵין מְנִיחִין אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם עַד שְׁיָבֵא מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחִי: יֵא וְהֵנָּה אֵימָה וְגוֹי. רָמַז לְצָרוֹת
וְחֻשָּׁף שְׁלֹגְלִיּוֹת: יֵא כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ.

תפסיר רס"ג

ליס להם. פִּי־סִתְכִ'דְמוֹנָהּ
ויעד־בִּינָהּ. תִּמְאָם אַרְבַּע
מֵאֵה סֵנָה: יד) ואלקום אֶלְדִּין
יִסְתְכִ'דְמוֹנָהּ אִיצִיא סִאֲחָכָם
עֲלֵיהֶם. ובעד דִּלְךְ יִכְרְגוֹן
בְּסִרַח עֲצִים: טו) וְאַנֶּת תַּעֲזִיר
אֵלֵי אֲבִיאֲךָ בְּסִלָּאָם. וְתִדְפֵן
בְּשִׁיבָה צֶאֱלָחָה: טז) וְאֶלְגִּיל
אֶלְדָּאֲבַע יִרְגַע אֵלֵי הֶהָנָא. אֲדִי
לֹם יִכְמֹל. דְּנֵב אֶלְאֲמֹרִין אֵלֵי
אֶלְאָן: יז) פִּלְמָא גִּיאֲבַת
אֶלְשִׁמֶס. וְכִאֲנֶת אֶלְדֶּה־מָה.

יְהוֹן בְּנֶךְ. בְּאֶרֶע לָא דִּילְהוֹן. וְיִפְלַחוֹן
בְּהוֹן וְיַעֲנוֹן יְתְהוֹן. אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:
**וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר
יַעֲבֹדוּ דִּן אֲנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן
יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל: וְאִף יֵת
עִמָּא. דִּי־יִפְלַחוֹן בְּהוֹן דִּיאִין אֲנָא. וּבִתֵּר כֵּן
יִפְקוֹן בְּקִנְיָנָא סְגִי: טו) וְאַתָּה
תָּבוּא אֶל־אֲבִתֶּיךָ בְּשָׁלוֹם
תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: וְאַתָּה.**

תַּתְכְּנִישׁ לְוֹת אֲבִהֶתְךָ בְּשָׁלָם. תַּתְקַבֵּר בְּסִיבֹו טָבָא: טז) וְדוֹר
רְבִיעִי יֵשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלָם עֹון הָאֲמֹרִי
עַד־הֵנָּה: וְדָרָא רְבִיעָאָה יְתוּבוֹן הִלְכָּא. אֲרִי לָא שָׁלִים. חוּבָא
דְּאֲמֹרָאָה עַד כְּעֹן: יז) וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה

— רס"י —

וּלְפִיכָף מֵת חֲמֵשׁ שָׁנִים קוֹדָם זְמַנּוֹ וְבוֹ בְּיוֹם
מִרְדַּע עָשׂוּ: טו) וְדוֹר רְבִיעִי. לְאַחַר שִׁיגְלוֹ
לְמַצְרִים יִהְיוּ שֵׁם שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת. וְהָרְבִיעִי
יֵשׁוּבוּ לְאַרְץ הַזֹּאת. לְפִי שְׁבָאָרְךָ כְּנַעַן הָיָה
מִדְּבַר עֲמֹו וְכִרְתַּת בְּרִית זֶה, כְּדִכְתִּיב (פְּסוּקִי ז')
לִתֵּת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ, וְכֵן הָיָה.
יַעֲקֹב יָרַד לְמַצְרַיִם. צֵא וְחָשׁוּב דוֹרוֹתָיו
יִהְיוּ, פָּרָץ, חֲצֵרוֹן, וְכָלֵב בֶּן חֲצֵרוֹן מִבְּנֵי
הָאָרֶץ הָזִה: כִּי לֹא שָׁלָם עֹון הָאֲמֹרִי.
לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח מֵאֲרָצוֹ עַד אוֹתוֹ וְכֵן, שְׁאִין
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרָע מֵאֲמָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא
סִאֲתָהּ, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיכִי כו ח) בְּסִאֲסָאָה בְּשִׁלְחָה
תִּרְיִבְנָה: יז) וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ בָּאָה. כְּמוֹ וַיְהִי הֵם

(סס כו ג) גֹּוֹר בְּאַרְץ הַזֹּאת, (תְּכִלִּים קכ כג)
וְיַעֲקֹב גַּר בְּאַרְץ חָם, (זִרְשִׁית מז ז) לְגֹוֹר בְּאַרְץ
בְּאֵנוּ: יז) וְגַם אֶת הַגּוֹי. וְגַם לְרַבּוֹת אַרְבַּע
מַלְכוּיּוֹת, שְׁאֵף הֵם כָּלִים עַל שֶׁשְׁעָבְדוּ אֶת
יִשְׂרָאֵל: דִּן אֲנֹכִי. בְּעֶשֶׂר מַכּוֹת: בְּרִכּוּשׁ
גָּדוֹל. בְּמִמּוֹן גָּדוֹל, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יז לו)
וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם: טו) וְאַתָּה תָּבוּא. וְלֹא
תִרָּאָה כָּל אֱלֹהִים: אֶל אֲבִתֶּיךָ. אֲבִיו עוֹבֵד
עֲבוֹדָה זָרָה וְהוּא מִבְּשָׁרוֹ שׁוֹבָא אֵלָיו, אֲלֵא
לְמִדָּה שְׁעֵשָׂה תִּרְחַח תִּשׁוּבָה: תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה
טוֹבָה. בְּשָׁרוֹ שְׁיַעֲשֶׂה וְשִׁמְעָאֵל תִּשׁוּבָה
בְּיָמָיו וְלֹא יֵצֵא עָשׂוֹ לְתִרְבּוֹת רָעָה בְּיָמָיו.

וְזֶלֶק הַדִּקְדּוּק: יז) וַעֲלָטָה. לַחֹד וּמִלְרַע (מַהֲרִי"ב):

תפסיר רס"ג

והנה תנור עשן ולפיד אש

אשר עבר בין הגזרים

האלה: והות שמשא עלת. וקבלא

הזה. והא תנור דתנן ובעור דאישא.

עדא. בין פלגיא האלין: יח ביום

ההוא פרת יהוה את-

אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ

הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר-

פרת: ביוםא ההוא. גזר יי. עם אברם קים למימר. לבנד. יהבית ית

ארעא הדא. מנהרא דמצרים. עד נהרא רבא נהרא פרת:

יט את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמני:

— רס"י —

הזה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו (לכל כט ו) באה עם הצאן, (אסתר ז יז) בערב היא באה ובבקר היא שבה: יח לזרעך נתתי. אמירתו של הקדוש ברוך הוא כאלו היא עשויה: הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קראוהו גדול אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות היוצאים מעדן, שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת. משל הדיוט עבד מלך מלך, הדבק לשחור וישתחוו לו: יט את הקיני. עשר אמות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון, והם קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירשה לעתיד, שנאמר (ישעי' יא יז) אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם:

מריקים שקיהם (בראשית מז לו), ויהי הם קוברים איש, כלומר ויהי דבר זה (מ"ז יג כא): השמש באה. שקעה: ועלטה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגוי. רמז לו שיפלו המלכיות בגיהנם. באה טעמו למעלה, לכך הוא מבואר שבאה כבר, ואם היה טעמו למטה באל"ף היה מבואר בשהיא שוקעת. ואי אפשר לומר כן, שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא, והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה נמצא שכבר שקעה, וזה חלוק בכל תבה לשון נקבה שיוסדה שתי אותיות, כמו בא, קם, שב, כשהטעם למעלה, לשון עבר הוא, כגון זה, וכגון (לכל כט ט) ורחל באה, (שם לו ז) קמה אלמתי, (רות א טו) הנה שבה ובמתה, וכשהטעם למטה הוא לשון

זולק הדקדוק: י בין הגזרים. הטפחא בתיבת הגזרים וכן עיקר. וכ"ה בהללי דלא כדפוסים:

תפסיר רס"ג

ואלקדמוניין: (כ) ואלחיתיו
 ואלפריזיון ואלשגא:
 (כא) ואלאמוריון ואלכנעאנין
 ואלגרשיון ואלבוסיין
 טז א) ושרי זוגה' אברם. לם
 תלד לה. ולהא אמה מצרייה
 אסמיהא הגר: ב) פקאלת שרי
 לאברם. הוד'א קד מנעני אללה
 מן אלולאד. אדכ'ל אלי' אמתי.
 לעל יבנא ביתי מנהא. פקבל
 אברם פלאם שרי: ג) פאכ'דית
 שרי זוגה' אברהם. הגר

יֵת שְׁלֹמֹאִי וְיֵת קְנֻזָּאִי. וְיֵת קַדְמוֹנָאִי:
 כ וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִזִּי
 וְאֶת־הַרְפָּאִים: וְיֵת חֲתָאִי וְיֵת
 פְּרוּזָאִי וְיֵת גְּבֵרִיא: כא וְאֶת־
 הָאֹמְרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת
 הַגְּרֵשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: וְיֵת
 אֹמְרָאִי וְיֵת כְּנַעֲנָאִי. וְיֵת גְּרִישָׁאִי וְיֵת
 יְבוּסָאִי: ס

טז וְשָׂרִי אִשְׁת־אֲבָרָם

לֹא יִלְדָּה לוֹ וְלֹא שִׁפְחָה מִצְרִית וְשִׁמְהָ הָגֵר:
 וְשָׂרִי אִתָּת אֲבָרָם. לֹא יִלְדֵת לִיהָ. וְלֹא אִמְתָּא מִצְרִיתָא וְשִׁמְהָ הָגֵר:
 ב וְתֹאמַר שָׂרִי אֵל אֲבָרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה
 מִלְּדֹת בֶּאֱנָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה
 וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרִי: וְאָמַרְת שָׂרִי לְאֲבָרָם. הֵא כָעַן.
 מִנַּעֲנִי יְיָ מִלְּמִילָד. עוֹל כָּעַן לֹת אִמְתִּי. מָאם אֲתַבְּנִי מִנָּה. וְקָבִיל
 אֲבָרָם לְמִימַר שָׂרִי: ג וְתִקַּח שָׂרִי אִשְׁת־אֲבָרָם

• רס"י •

כ וְאֶת הַרְפָּאִים. אַרְץ עוג, שְׁנֵאמַר בָּהּ מִי שָׂאִין לוֹ בָּנִים שְׂאִינוּ בְנוֹי אֶלָּא הָרוּס:
 (דכריס ג יג) הָהוּא יִקְרָא אַרְץ רְפָאִים: אֲבָנָה מִמֶּנָּה. בְּזִכּוֹת שְׂאֲכָנִיס צָרְתִי לְתוֹךְ
 טז שִׁפְחָה מִצְרִית. בֵּת פְּרַעָה הָיְתָה, בֵּיתִי: לְקוֹל שָׂרִי. לְרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ שָׁבָה:
 כְּשֶׁרָאָה נָסִים שְׁנַעֲשׂוּ לְשָׂרָה אָמַר מוֹטָב ג וְתִקַּח שָׂרִי. לְקַחְתָּהּ בְּדִבְרֵים אֲשֶׁרִיף
 שְׁתָּהָא בֵּיתִי שִׁפְחָה בְּבֵית זֶה וְלֹא גְבִירָה שְׂזִכִּית לְדִבְק בְּגוֹף קְדוֹשׁ כְּזֶה: מִקֵּץ עֶשֶׂר
 בְּבֵית אַחֵר: ז אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה. לְמַד עַל שָׂנִים. מוֹעֵד הַקְּבוּעַ לְאִשָּׁה שֶׁשְׁתָּהָ עֶשֶׂר
 זֶלֶק הַלְקָדוֹק: ג וְתִקַּח שָׂרִי אִשְׁת־אֲבָרָם. אֵין פָּסִיק בֵּין תִּיבַת שָׂרִי לְתִיבַת אִשְׁת־וּכֵן הָעִיד
 מִהֲרָם לִוְנָאֲנוּ שִׁכָּה בִּסְפָרִי סִפְרָד:

שִׁמְךָ הַמּוֹר (ג) בֶּאֱנָא. יֵשׁ לְהַפְרִיד מֵעַט בְּקִרְיָאָה בֵּין הַתִּיבּוֹת דְּלֹא לִישְׁתַּמֵּעַ בּוֹנָה.

תפסיר רס"ג

אלמצידיה אמתהא בעד עשר
סנין. מן מקאם אברם פי בלד
כנעאן. פאעטתהא. אברם
זוגהא לתכון לה זוגה: ד) פדכיל
אלי הגר וחמלת. פלמא ראת
אנהא קד חמלת. האנת
סיידתהא ענדהא: ה) פקאלת
שרי לאברם צלמי עליך. אנא
אעשיתך אמת. פלמא ראת
אנהא קד חמלת. הנת ענדהא.

את־הגר המצרית שפחתה
מקץ עשר שנים לשבת
אברם בארץ כנען ותתן
אתה לאברם אישה לו
לאשה: ודברת שרי אתה אברם. ית

הגר מצריתא אמתה. מסוף עשר שנין.
למתב אברם בארעא דכנען. ויהבת
יתה. לאברם בעלה ליה לאתנו:

ויבא אל־הגר ותהר ותרא פי הרתה ותקל
גברתה בעיניה: ועל לות הגר ועדיאת. וחזת ארי עדיאת.
וקלת רבונתה בעינהא: ו ותאמר שרי אל־אברם
חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא
פי הרתה ואקל בעיניה ישפט יהוה ביני
וביניך: ואמרת שרי לאברם דין לי עלך. אנא. יהבית אמת ליך.

רס"י

כשהתפללת להקדוש ברוך הוא מה תתן לי
ואנכי חולף ערירי לא התפללת אלא עליך.
והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני
נפקדת עמך. ועוד, דברך אתה חומס ממני
שאתה שומע בזיוני ושותק: אנכי נתתי
שפחתי וגוי ביני וביניך. כל ביני וביניך
שבמקרא חסר, וזה מלא קרי ביה וביניך
שהכניסה עין הרע בעבורה של־הגר
והפילה עברה, הוא שהמלאך אומר להגר
הנך הרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה
שתהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון:

שנים ולא ילדה לבעלה חייב לשא אחרת:
לשבת אברם וגוי. מגיד שאין ישיבת חוצה
לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו
(לעיל יב) ואעשך לגוי גדול, עד שיבא לארץ
ישראל: ויבא אל הגר ותהר. מביאה
ראשונה: ותקל גברתה בעיניה. אמרה
שרי זו אין סתרה כגלוייה, מראה עצמה
כאלו היא צדקת ואינה צדקת, שלא זכתה
להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי
מביאה ראשונה: כחמסי עליך. חמס
העשוי לי, עליך אני מטילה הענש.

תפסיר רס"ג

יחכם אללה ביני ובינך: (ו) קאל
להא אברם. הוּדִיא אַמְתִּךְ פִּי
יָדְךָ. אַצְנֵעִי בְּהָא מָא חֶסֶן
עֲנִדְךָ. פֻּעַד'בִּתְּהָא שְׂרִי. חֲתִנִּי
הַרְבֵּת מִן בֵּין יִדְיָהָ:
(ז) פִּוְגְדִּהָא מִלֶּךְ אֱלִלָה עָלַי
עֵין מָא פִי אֱלִבְרִייה. עָלַי
אַלְעִין פִּי טְרִיק חֲגֵר: (ח) פִּקְאֵל.
יֵא חֲגֵר אַמְהָ שְׂרִי. מִן אֵין גִּית
וְאַלִּי אֵין תַּמְצִין. קֹאֲלֵת. מִן
בֵּין יָדֵי שְׂרִי סִינִידִתִּי. אֲנָא
הַאֲרִבָּה: (ט) וְקֹאֵל לָהּ מִלֶּךְ
אַלִּלָה. אַרְגָּעִי אֱלִי סִינִידִתְךָ.
וְאַסְתַּכְדִּמִּי תַּחַת יִדְיָהָ:
(י) תִּים קֹאֵל לָהּ לֹאכְתִּין

וְחִזַּת אֲרִי עֲדִיאת. וְקִלִּית בְּעִינָהָ. יָדִין
יִי בִינָא וּבִינְךָ: וְיֹאמֶר אֲבָרָם
אֶל-שְׂרִי הִנֵּה שְׂפַחְתִּךָ
בְּיָדְךָ עָשִׂי-לָהּ הַטּוֹב
בְּעִינֶיךָ וְתַעֲנֶה שְׂרִי וְתִבְרַח
מִפְּנֵיהָ: וְאָמַר אֲבָרָם לְשְׂרִי. הֵא
אֲמַתִּיךָ בְּיָדְךָ. עֲבִידִי לָהּ דְּתַקִּין בְּעִינֵכִי.
וְעִנִּיתָה שְׂרִי. וְעֲרַקְתָּ מִן קְדֻמָּהָ:
וְיִמְצָאָהּ מִלֶּאךָ יְהוָה
עַל-עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל-

הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוֹר: וְאַשְׁכַּחַהּ. מִלֶּאכָא דִּי. עַל עֵינָא דִּמְיָא
בַּמִּדְבָּרָא. עַל עֵינָא בְּאֹרְחָא דְחֲגָרָא: וְיֹאמֶר הָגֵר שְׂפַחַת
שְׂרִי אִי-מִזָּה בָּאת וְאַנָּה תִּלְכִּי וְתֹאמַר מִפְּנֵי
שְׂרִי גְבֻרָתִי אֲנִכִּי בְּרַחַת: וְאָמַר. הָגֵר. אֲמַתָּה דְשְׂרִי. מִנֵּן
אַתְּ אַתִּיא וְלֹאן אַתְּ אֲזִלָּא. וְאַמַּרְתָּ. מִן קִדְּם שְׂרִי רַבּוּנִיתִי. אֲנָא עֲרַקָא:
וְיֹאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גְּבֻרָתְךָ:
וְהַתַּעֲנִי תַּחַת יִדְיָהּ: וְאָמַר לָהּ מִלֶּאכָא דִּי. תּוֹבִי לָוֶת
רַבּוּנִיתִיךָ. וְאַשְׁתַּעֲבִידִי תַּחְתּוֹת יִדְיָהּ: וְיֹאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ:
יְהוָה הִרְבֵּה אֲרִבָּה אֶת-זִרְעֶךָ וְלֹא יִסְפֹּר מִרְבּוֹ:

— רס"י —

וְתַעֲנֶה שְׂרִי. הִיָּתָה מְשַׁעֲבֶדֶת בָּהּ בְּקוּשִׁי: וְלִשׁוֹן אִי מִזָּה, אִיָּהּ הַמְּקוֹם שֶׁתֹּאמַר עָלַי
מִאִי מִזָּה בָּאת. מִהִיכָן בָּאת. יוֹדַע הָיָה. מִזָּה אֲנִי בָּאָה: וְיֹאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ ה' וְגו'.
אַלָּא לָתֵן לָהּ פֶּתַח לִכְנֵס עִמָּה בְּדַבְרִים. עַל כָּל אֲמִירָה הָיָה שְׁלוֹחַ לָהּ מִלֶּאךָ אַחֵר.

תפסיר רס"ג

וַאֲמַר לָהּ מִלֵּאכָא דִּינִי. אַסְגָּאָה אַסְגִּי יִתְּ
 בְּנִכִּי. וְלֹא יִתְּמֹנֶן מִסְגִּי: **וַיֹּאמֶר**
לָהּ מִלֵּאכָא: יְהוָה הִנֵּן הָרָה
וְיִלְדֶּת בֵּן וְקִרְאֵת שְׁמוֹ
יִשְׁמַעְאֵל כִּי-שָׁמַע יְהוָה
אֶל-עֲנִיָּה: וַאֲמַר לָהּ מִלֵּאכָא דִּינִי.
 הָא אַתְּ מַעֲדִיָּא וְתִלְיִדִין בְּרַ. וְתִקְרֵן
 שְׁמִיָּה יִשְׁמַעְאֵל. אַרִי קִבִּיל יִי צְלוֹתִיךְ:
וְהוּא יִהְיֶה פֶּרָא אָדָם יָדוּ

נסלך. חתי' לא יחצא מן
 כתי'רה: יא) וקאל' להא. הא
 אנת חאמל סתלדין אבנא .
 ותסמיה אסמאעיל. אד' סמע
 אללה לצ'עפד: יב) והו' יפון
 וחשיא מן אלנאס. ידה פי
 אלפל. ויד אלפל פיה. ובחצ'רה
 גמיע אכ'ותה יסכן: יג) פאסמת
 אסם אללה אלמתגלי להא.
 אנת אלטאיקן אלנאצ'ר.
 לאנהא קאלת. אנני ראית
 ההנא רחמתך בעד ר'ואי

בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָי כָּל-אֲחִיו יִשְׁכֵּן: וְהוּא יִהְיֶה
 מְרוֹד בְּאִנְשָׁא. הוּא יִהְיֶה צָרִיךְ לְכוּלָּא. וְאַף אִנְשָׁא יִהוֹן צָרִיכִין לִיהָ.
 וְעַל אִפִּי כָּל אַחֵוּהִי יִשְׂרָאֵל: **וְתִקְרָא שֵׁם-יְהוָה הַדֹּבֵר**
אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֹאֵי כִּי אָמְרָה הָגַם הָלֵם
רְאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי: וְצִלִּיָּאת בְּשִׁמָּא דִּי דֵּאֲתַמְלֵל עִמָּה.
 אַמְרַת, אַתְּ הוּא אֱלֹהָא חֲזִי כוּלָּא. אַרִי אַמְרַת. אַף אִנְא, שְׂרִיתִי חֲזִיָּא

— רס"י —

לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה:
 יא הנה הרה. בשתשובי תהרי, כמו (שופטים
 יג ז) הנה הרה, דאשת מנוח: וילדת בן. כמו
 וילדת, ודומה לו (יחזקאל כג) ישבת בלבנון
 מקננת בארזים: וקראת שמו. צווי הוא, כמו
 שאומר לזכר (יז יט) וקראת את שמו יצחק;
 יז פרא אדם. אוהב מדברות לצוד חיות.
 כמו שכתוב (כא כ) ויהי רבה קשת וישב
 במדבר פארן: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו.
 הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל

לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה:
 יא הנה הרה. בשתשובי תהרי, כמו (שופטים
 יג ז) הנה הרה, דאשת מנוח: וילדת בן. כמו
 וילדת, ודומה לו (יחזקאל כג) ישבת בלבנון
 מקננת בארזים: וקראת שמו. צווי הוא, כמו
 שאומר לזכר (יז יט) וקראת את שמו יצחק;
 יז פרא אדם. אוהב מדברות לצוד חיות.
 כמו שכתוב (כא כ) ויהי רבה קשת וישב
 במדבר פארן: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו.
 הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל

תפסיר רס"ג

אלשקא: יד) לדיאלך סמית
אלפיר. ביר אלחי אלנאצ'ר.
הודיא הי בין רקים ובין ברד:
טו) פולדת הגר. לאברם אבנא.
פסמא אברם אבנא. אלדי
ולדת לה הגר אסמאעיל:
טז) וכאן אברם. אבן סתה
ותמאנין סנה. חין ולדת הגר
אסמאעיל לאברם: יז א) פלמא
צאר אברם. אבן תסעה
ותסעין סנה. תגלא לה אללה.
וקאל לה אנא אלטאין
אלכאפי. אסלך פי טאעתי וכן

בתר דאתגלי לי: יד על-בן קרא
לבאר באר לחי ראי הנה
בין-קדש ובין ברד: על בן
קרא לבירא. בירא דמלאך קיימא
אתחזי עליה. הא היא בין רקם ובין
חגרא: טו ותלד הגר לאברם
בן ויקרא אברם שם-בנו
אשר-ילדה הגר ישמעאל:
וילידת הגר. לאברם בר. וקרא אברם
שום בריה. דילידת הגר ישמעאל:

טז ואברם בן-שמונים שנה ושש שנים בלדת-
הגר את את ישמעאל לאברם: ואברם בר תמנן ושית

שנים: כד ילדת הגר ית ישמעאל לאברם: ס
יד ויהי אברם בן-תשעים שנה ותשע שנים
וירא יהוה אל-אברם ויאמר אליו אני-אל
שדי התהלך לפני והיה תמים: והוה אברם בר
תשעין ותשע שנים. ואתגלי יי לאברם. ואמר ליה אנא אל שדי.

— רס"י —

של-ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש
עשרה שנה בשנמול ולא עבב:

יד א אני אל שדי. אני הוא שיש די
באלהותי לכל בריה, לפיכך התהלך לפני
ואהיה לך לאלוה ולפטרוך, וכן כל מקום
שהוא במקרא פרושו די יש לו, והכל לפי

יד באר לחי ראי. בתרגומו בירא דמלאך
קיימא אתחזי עליה: טו ויקרא אברם שם וגוי.
אף על פי שלא שמע אברם דברי המלאך
שאמר (פסוק יא) וקראת שמו ישמעאל,
שרתה רוח הקדש עליו וקראו ישמעאל:
טז ואברם בן שמונים שנה וגוי. לשבחו

תפסיר רס"ג

פֶּלַח קָדְמִי וְהוּא שְׁלִים: ב וְאַתָּנָה
בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבֶּה
אוֹתְךָ בְּמֵאֹד מְאֹד: וְאַתִּין
קִימִי בֵּין מִימְרֵי וּבֵינְךָ: וְאַסְגִּי יָתֶךָ לַחֲדָא
לַחֲדָא: ג וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו
וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר:
וַנִּפֹּל אֲבָרָם עַל אִפּוֹהִי. וּמִלִּיל עֲמִיָּה: יי
לְמִימֶר: ד אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי

צחיחא: ב) ואגעל עהדי ביני
ובינך. ואפתוך ג'א ג'א:
ג) פוקע אברם עלי וגהה.
וכאטבה אללה קאילא:
ד) האנא גאעל עהדי מעד.
ותכון אבא גמהור אללמם:
ה) ולא יסמי אסמך אבדא
(קרי אבדן) אברם. ויכון אסמך
אברהים לאני געלתך. אבא
גמהור אללמם: ו) ואנמיד ג'א
ג'א. ואגעל מנד אממא.

אֶתְךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמֶּזֶן גוֹיִם: אָנָּה. הָא גִזֵּר קִימִי עִמָּךְ.
וְתִהְיֶה לְאֵב סְגִי עִמָּמִין: ה וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמֶךָ
אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם כִּי אֲב-הַמֶּזֶן גוֹיִם
נִתְתִּיד: וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד. יֵת שְׁמֶךָ אֲבָרָם. וְהִי שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם. אָרִי.
לְאֵב סְגִי עִמָּמִין יִהְיֶה: וְהִפְרַתִּי אֶתְךָ בְּמֵאֹד מְאֹד

רס"י

ממוזא השכינה, שעד שלא מל לא היה בו
כח לעמוד ורוח הקדש נצבת עליו, וזהו
שנאמר בבלעם (צמדז כד ז) נפל וגלוי עינים.
בברייתא דרבי אליעזר מצאתי כן: כ כי אב
המזן גוים. לשון נוטריקון של-שמו. ורי"ש
שהיתה בו בתחלה, שלא היה אב אלא
לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם,
לא וזה ממקומה, שאף יו"ד של-שרי
נתרעמה על השכינה עד שנתוספה ליהושע,
שנאמר (צמדז יג טז) ויקרא משה להושע בן
נון יהושע: ונתתיה לגוים. ישראל ואדום,
שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מבשרו

הענין: התהלך לפני. בתרגומו פלח קדמי,
הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה צווי
אחר צווי, היה שלם בכל נסיונותי, ולפי
מדרשו התהלך לפני במצות מילה, ובדבר
הזה תהיה תמים, שכל זמן שהעלה בך
אתה בעל מום לפני. דבר אחר והיה תמים,
עכשיו אתה חסר חמשה אברים שתי עינים,
שתי אזנים, וראש הגויה שאוסיף לך אות על
שמך ויהיו מנין אותיותך מאתים ארבעים
ושמונה כמנין אבריו: ז ואתנה ברייתי.
ברית של-אהבה וברית הארץ להורישנה לך
על ידי מצוה זו: ג ויפל אברם על פניו.

תפסיר רס"ג

ומלוך מנך יכ'רגון: ז) ואת'בת
עהדי ביני ובינך. ובין נסלך מן
בעדך. לאגיאלהם עהדי אלההר.
לאכון לך אלאהא. ולנסלך
בעדך: ח) ואעטי לך. ולנסלך
בעדך בלד סכנאך. גמיע בלד
פנעאן חוץ אלההר. ואכון להם
אלאהא: ט) תים קאל אללה
לה. ואנת תחפץ עהדי. אנת
ונסלך בעדך לאגיאלהם:
י) הדיא עהדי אלד' תחפצ'וה.

וְנִתַּתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים
מִמֶּנּוּ יֵצְאוּ: וְאִפִּישׁ יָתְךָ לַחֲדָא
לַחֲדָא. וְאַתְּנַנְךָ לְכַנְשָׁן. וּמְלָכִין דְּשִׁלְטִין
בְּעַמְמֵיָא מִנְךָ יִפְקוּן: (שביעי)
וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי
וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ
לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם
לְהִיּוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים

וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: וְאִקִּים יָת קִימִי בֵּין מִימְרֵי וּבֵינְךָ. וּבֵין בְּנֶךָ
בְּתָרְךָ. לְדִרְיָהוֹן לְקִים עָלֵם. לְמַהוּי לָךְ לְאֱלֹהֵי. וּלְבֶנְךָ בְּתָרְךָ:
וְנִתַּתִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ
אֶת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזַת עוֹלָם וְהִיִּיתִי לָהֶם
לְאֱלֹהִים: וְאַתִּין לָךְ. וּלְבֶנְךָ בְּתָרְךָ. יָת אֶרֶע תּוֹתְבוּתְךָ. יָת כָּל
אֶרֶעא דְּכַנְעַן. לְאַחֲסַנְת עָלֵם. וְאַהוּי לְהוֹן לְאֱלֹהֵי: ט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר
אֶתָּה וּזְרַעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: וַאֲמַר יי לְאַבְרָהָם. וְאַתָּה
יָת קִימִי תִשְׁר. אַתָּה וּבֶנְךָ בְּתָרְךָ לְדִרְיָהוֹן: ד וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל

— רס"י —

עליו: וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי. ומה היא בְּחֻצָּה לְאֶרֶץ דּוֹמָה כְּמִי שְׁאִין לוֹ אֱלֹהֵי:
הַבְּרִית, לְהִיּוֹת לָךְ לְאֱלֹהִים: ח לְאַחֲזַת ט וְאַתָּה. וא"ו זו מוֹסִיף עַל עֲנִין רִאשׁוֹן אֲנִי
עוֹלָם. וְשֵׁם אֱהִיָּה לָהֶם לְאֱלֹהִים, אֲבָל הַדָּר הַזֶּה בְּרִיתִי אֲתָּה, וְאַתָּה הוּא זֶהִיר לְשִׁמְרוֹ,

תפסיר רס"ג

ביני ובינכם. ונסלך בעדך. אן יכיתתן מנכם כל ד'כר: (יא) פאד'א תכיתנון אלקלפה מן אבדאנכם. תציר עלאמה עהד ביני ובינכם: (יב) ואבן ת'מאניה' איאם. יכיתתן כל ד'כר מנכם לאגיאלכם. אלמולוד פי מנאזלכם. ואלמשתרי' לך בת'מן מן כל ג'ריב. אלד'י לים הו מן נסלך: (יג) ואד' כ'תאנה יכיתן. אלמולוד פי ביתך ואלמשתרי' לך בת'מן. ויכון עהדי. פי אבדאנכם עהד אלד'הר:

לכם כל-זכר: דין קימי דתשרון. בין מימרי וביניכון. ובין בנך בתרך. מגזר לכון כל דכורא: **ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם:** ותגזרון. ית בסרא דערלתכון. ויהי לאת קים. בין מימרי וביניכון: **ובן שִׁמְנַת ימים ימול לכם כל-זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת כסף מכל**

בן-זכר אשר לא מזרעך הוא: ובר תמניא יומין. יגזר לכון. כל דכורא לדריכון. יליד ביתא. וזבין כספא מכל בר עממין. דלא מבנך הוא: **המול** | **ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:** מגזר יגזר. יליד ביתך וזבין כסף. ותהי קימי. בבסרכון לקים עלם: **וערל** | **זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו**

רס"י

ימול לשון יפעל כמו יעשה, יאכל: יז יליד בית. שילדנו השפחה בבית: ומקנת כסף. שקנאו משגלך: יג המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר שמונה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (דף קל"ז): יז וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא נכר בין זכר לנקבה: אשר לא

ומה היא שמירתו, (פסוק י) זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו': י ביני וביניכם וגו'. אותם של-עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להולד: המול. כמו להמול כמו שאתה אומר עשות, כמו לעשות: יח ונמלתם. כמו ומלתם והנו"ן בו יתרה ליסוד הנופל בו לפרקים, כגון נ' של-נושך ונ' של-נושא. ונמלתם, כמו ונשאתם, אבל

תפסיר רס"ג

(יד) ואי רגל אקלף. לא יכיתן
אלקלפה מן בדנה. ינקטע ד'לך
אלרגל מן קומה. למא פסד'
עהדי : טו) תים קאל אללה
לאברהים. שרי זוגתך. לא
תסמיהא שרי. בל אסמיהא
שרה: טז) פאני אבארך פיהא.
וארזקך מנהא אבנא. ואבארך
פיה ויפון מנה אמם. ומלוד
אלשעוב מנה יכ'רגון: יז) פוקע
אברהים. עלי וגדה וצ'תך

וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא

מַעֲמִיָּה אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּרֶ:

וְעַרְל דְּכוּרָא. דְּלֹא יְגֹזֵר יֵת בְּסָרָא
דְּעַרְלִיתָּהּ. וְיִשְׁתִּיצִי. אֲנָשָׁא הַהוּא

מַעֲמִיָּה. יֵת קִימִי אֲשֶׁנִּי: ס

❖ טו בְּרִיתִי בְּסָרָא תִּיטֹן ❖ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אִשְׁתְּךָ

לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שְׂרִי

כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ: וַאֲמַר יי לְאַבְרָהָם. שְׂרִי אִתְּךָ. לֹא תִקְרִי יֵת

שְׁמָהּ שְׂרִי. אֲרִי שָׂרָה שְׁמָהּ: טז) וּבִרְכָתִי אֶתָּה וְגַם נָתַתִּי

מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן וּבִרְכָתִיָּהּ וְהִיתָה לְגוֹיִם מַלְכִּי

עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ: וַאֲבָרִיךְ יָתָהּ. וְאַף אֶתֵּן מִנָּהּ. לְךָ בֶּרֶךְ.

וַאֲבָרְכֶנָּה וְתִהְיֶי לְכַנְשָׁן. מַלְכִּין דְּשִׁלְטִין בְּעַמְמִיָּא מִנָּה יְהוֹן: יז) וַיִּפֹּל

אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלִבָּן

מֵאֵה־שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם־שָׂרָה הִבֵּת תִּשְׁעִים

— רס"י —

לְכַף בְּיוֹם מִשְׁתָּה שְׁלִי־צַחַק. שְׁהִיו מְרֻנָּים
עֲלֵיהֶם שְׁהִבְיָאוּ אֲסוּפִי מִן הַשּׁוּק וְאוֹמְרִים
בְּנֵנוּ הוּא. וְהִבְיָאָה כָּל אַחַת בְּנָה עִמָּה
וּמִנִּיקְתָּהּ לֹא הִבְיָאָה, וְהִיא הִינִיקָה אֶת כָּלָם,
הוּא שְׁנַאֲמַר (כא ז) הִינִיקָה בָּנִים שָׂרָה.
בְּרֵאשִׁית רַבָּה (נג ט) רְמִזּוּ בְּמִקְצֵת: יז) וַיִּפֹּל
אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחַק. זֶה תִּירָגַם אֲנִיקְלוּס
וְחָדִי, לְשׁוֹן שְׁמָחָה, וְשִׁלְ־שָׂרָה לְשׁוֹן מְחוּף.
לְמִדַּת שְׁאַבְרָהָם הָאֱמִין וְשְׁמָחָה, וְשָׂרָה לֹא

יִמּוּל. מְשִׁיגִיעַ לְכָלֵל עֲנָשִׁין וְנְכַרְתָּהּ, אָבֵל
אָבִיו אֵין עֲנוּשׁ עָלָיו כֶּרֶת אָבֵל עוֹבֵר בְּעִשָּׂה:
וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ. הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּמֵת קוֹדֵם
וּמֵנוּ: טו) לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי.
דְּמִשְׁמַע שְׂרִי לִי וְלֹא לְאַחֲרִים כִּי שָׂרָה סָתֵם
שְׁמָהּ, שְׁתָּהּ אֶת שָׂרָה עַל כָּל: טז) וּבִרְכָתִי
אֶתָּה. וּמָה הִיא הִבְרָכָה, שְׁחֻזָּה לְנַעֲרוּתָהּ,
שְׁנַאֲמַר (לקמן יח יז) אַחֲרֵי בְלִיתִי הִיָּתָה לִי
עֲדָנָה: וּבִרְכָתִיָּהּ. בְּהִנָּקֵת שְׂדִים, בְּשִׁנְצָרְכָה

תפסיר רס"ג

סרורא. וקאל פי נפסה. הל אבן
מאיה סנה יולד. או שרה. אבנה
תסעין סנה תלד: יח) פקאל
אברהם בין ידי אללה. לית
אסמאעיל יחיא מעה בין ידי:
יט) פקאל אללה. לכן שרה
זוגתך. סתלד לך אבנא. ותסמיה
יצחק. ואת'בת עהדי מעה.
עהד אללהר ולנסלה בעדה:

שנה תלד: ונפל אברהם. על

אפוהי וחד. ואמר בלביה. הלבך מאה

שנין יהא ולד. ואם שרה. הבת תשעין

שנין תלד: **ויאמר אברהם**

אל-האלהים לו ישמעאל

יחיה לפניך: ואמר אברהם קדם

לו. ישמעאל יתקיים קדמך:

ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך

בן וקראת את-שמו יצחק והקמתי

את-בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו:

ואמר יי. בקשטא שרה אתתך. תלד לך בר. ותקרי ית שמייה יצחק.

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך

בן וקראת את-שמו יצחק והקמתי

את-בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו:

ואמר יי. בקשטא שרה אתתך. תלד לך בר. ותקרי ית שמייה יצחק.

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

ואקים ית קימי עמיה. לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

רס"ד

אנחנו (מ"ז ד יד) אבל בן אין לה: וקראת

את שמו יצחק. על שם הצחק. ויש

אומרים על שם י' נסיונות, וצ' שנה

של-שרה, וח' ימים שנמול, וק' שנה

של-אברהם. והקימתי את בריתי למה נאמר,

והרי כבר כתיב (פסוק ט) ואתה את בריתי

תשמור אתה ונרעך וגוי' אלא לפי שאומר

(פסוק ז) והקמתי וגוי', יכול בני ישמעאל ובני

קטורה בכלל הקיום, תלמוד לומר והקמתי

את בריתי אתו, ולא עם אחרים. ואת בריתי

אקים את יצחק, למה נאמר, [אלא למד

שהיה קדוש מבטן]. דבר אחר אמר ר' אבא

מבאן למד קל וחומר בן הגבירה מבן האמה,

כתיב (פסוק ט) כי הנה ברכתני אותו והפרייתי

אותו והרבייתי אותו, זה ישמעאל וקל וחומר

האמינה ולגלגה. וזהו שהקפיד הקדוש ברוך

הוא על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן.

יש תמידות שהן קימות כמו (ט"ז כז)

הנגלה נגליתי, (ט"ז טו כז) הראה אתה, אף זו

היא קימת, וכן אמר בלבו הנעשה חסד זה

לאחר מה שהקדוש ברוך הוא עושה לי:

ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי

לילד. ואף על פי שדורות הראשונים היו

מולדין בני חמש מאות שנה, בימי אברהם

נתמעטו השנים כבר וכא תשות כח לעולם,

וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם

שמיירו תולדותיהן בני ששים ובני שבעים:

יח לו ישמעאל יחיה. הלואי שיחיה

ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה:

יחיה לפניך. יחיה בראתך, כמו (פסוק ו)

התהלך לפני פלח קדמי: יט **אבל.** לשון

אמתת דברים, וכן (לכמן מז כה) אבל אשמים

תפסיר רס"ג

(כ) ופי אסמאעיל קוד שפעתך.
האנא מבארך פיה. ואנמיה
ואכת'רה ג'דא ג'דא. את'ני
עשר שריפא יולד. ואגעל מנה
אמה כפירה: (כא) ועדדי
את'פתה מע יצחק. א'לד'י
תלדה לך שרה פי מת'ל הדא
אלוקת. מן אלסנה אלקאבלה:
(כב) פלמא פרג' מן מכ'אטפתה
ארתפע נור אללה ען אברהם:
(כג) פאכ'ד אברהם אסמאעיל
אבנה. וגמיע אלמולודין פי
מנזלה. ואלמשתראין בת'מן.
כל רגל מן אהל בית אברהם.

ב וְלִישְׁמַעֲאֵל שְׁמַעְתִּיךָ
הִנֵּה | בְּרַכְתִּי אֹתוֹ
וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי
אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שְׁנַיִם-
עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד וְנָתַתִּיו
לְגֹזִי גָדוֹל: וְעַל יִשְׁמַעֲאֵל קִבִּילִית
צְלוֹתְךָ. הָא בְּרִיכִית יְתִיה. וְאַפִּישִׁית
יְתִיה. וְאַסְגִּיתִי יְתִיה לַחֲדָא לַחֲדָא. תְּרִי
עֶסֶר רַבְרַבִּין יוֹלִיד. וְאַתְנִינִיה לְעַם סְגִי:
כא וְאֶת-בְּרִיתִי אֶקִּים אֵת-

יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בִּשְׁנָה
הָאַחֲרֶת: וְיֵת קִימִי אֶקִּים עִם יִצְחָק. דַּת לִיד לְךָ שָׂרָה לְזִמְנָא הַדִּין.
בשְׁתָּא אוֹחְרָנְתָּא: כב וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים
מֵעַל אֲבָרָהָם: וְשִׁיְצִי לְמַלְלָא עֲמִיה. וְאַסְתַּלַּק יִקְרָא דִּי. מַעְלוֹהִי
דְּאַבְרָהָם: כג וַיִּקַּח אֲבָרָהָם אֶת-יִשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ וְאֶת
כָּל-יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל-מִקְנֵת כֶּסֶף כָּל-זָכָר
בְּאַנְשֵׁי בֵּית אֲבָרָהָם וַיִּמַּל אֶת-בְּשָׂר עֶרְלָתָם
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים:

— רס"י —

כ שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים. כַּעֲנָנִים יְכַל, כְּמוֹ הַיּוֹם. בוּ בְיוֹם שְׁנַצְטוּהּ בְּיוֹם וְלֹא בְלִילָה, לֹא
(משלי כה יד) נְשִׂאִים וְרוּחַ: כב מֵעַל אֲבָרָהָם. נְתִירָא לֹא מִן הַגּוֹיִם וְלֹא מִן הַלְצָנִים, וְשִׁלָּא
לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כָּלפִי שְׂכִינָה, וְלִמְדָנוּ יְהוֹי אוֹיְבֵיו וּבְנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים אֵלֹו רְאִינוּהוּ
שְׁהַצְדִּיקִים מִרַבְּבָתוֹ שֶׁל-מָקוֹם: כג בְּעֶצֶם לֹא הִנְחִינוּהוּ לְמוֹל וּלְקִים מִצְוָתוֹ שֶׁל-מָקוֹם:

תפסיר רס"ג

פִּכְתָּן אֱלֻלָּפָה מִן אַבְדָּאנָהם.
 פִּי דִיאַת דְּלִךְ אֱלִיּוֹם. כְּמָא
 אִמְרָה אֱלִילָה: (כד) וּפְאֵן
 אַבְרָהִים. אֲבָן תַּסַּע וְתַסְעִין
 סְנָה. חִין כִּיתָן אֱלֻלָּפָה מִן
 בְּדִנָּה: (כה) וְאַסְמָאֵיל אֲבִנָּה.
 אֲבָן תִּלְתִּי' עֶשֶׂר סְנָה. חִין
 כִּיתָן אֱלֻלָּפָה מִן בְּדִנָּה:
 (כו) פִּי דִיאַת דְּאֵלְךְ אֱלִיּוֹם.
 אֲכִיתָן אַבְרָהִים. וְאַסְמָאֵיל
 אֲבִנָּה: (כז) וְכָל רִגְלָא פִּי
 מְנֻלָּה אֱלֻמֻּלֻד פִּי בֵיתָה.
 וְאַלְמֻשְׁתִּירי בְּתִימֹן מִן כָּל
 גְּרִיב אֲכִיתָנֻן מֵעַד:

וּדְבַר אַבְרָהָם יָת יִשְׁמָעֵאל בְּרִיָּהּ. וְיָת
 כָּל יְלִידֵי בֵיתָהּ וְיָת כָּל זְבִינֵי פְסִיָּה.
 כָּל דְּכוּרָא. בְּאַנְשֵׁי בֵית אַבְרָהָם. וְגִזֹּר
 יָת בְּסָרָא דְעָרְלָתָהּ. בְּכֹרֵן יוֹמָא הָדִין.
 כְּמָא דְמַלִּיל עֲמִיהּ יי: כֹּד וְאַבְרָהָם
 בֶּן־תְּשָׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה
 בְּהַמְלוֹ בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ: וְאַבְרָהָם.
 בְּרַתְשַׁעִין וְתִשְׁעֵי שָׁנִין. כֹּד גִּזֹּר בְּסָרָא
 דְעָרְלָתָהּ: מַפְעִיר כֹּד וְיִשְׁמָעֵאל
 בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵי שָׁנָה
 בְּהַמְלוֹ אֶת בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ:
 וְיִשְׁמָעֵאל בְּרִיָּהּ. בְּרַתְלָת עֶסְרֵי שָׁנִין. כֹּד גִּזֹּר. יָת בְּסָרָא דְעָרְלָתָהּ:
 כֹּד בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל
 בְּנָו: בְּכֹרֵן יוֹמָא הָדִין. אֶת־גִּזֹּר אַבְרָהָם. וְיִשְׁמָעֵאל בְּרִיָּהּ:
 כֹּד וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יִלְדוּ בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף
 מֵאֵת בֶּן־נֹכַר נִמְלֹו אֹתוֹ: וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתָהּ יִלְדוּ בֵיתָא.

וּזְבִינֵי פְסִפָּא מִן בְּנֵי עַמְמָיָא. אֶת־גִּזֹּרו עֲמִיהּ: כ כ כ

קִבְּלוּ פִּסְוָקִים סִימֹן מְכַנְדִּבִּי

— רש"י —

וְיָמַל. לְשׁוֹן וּפְעַל: כֹּד בְּהַמְלוֹ. בְּהַפְעֵלוֹ. כְּמוֹ
 (ז) בְּהַבְרָאם: כֹּד בְּהַמְלוֹ אֶת בֶּשֶׂר
 עָרְלָתוֹ. בְּאַבְרָהָם לֹא נֶאֱמַר אֶת, לְפִי שְׁלֹא
 הָיָה חֹסֶר אֲלֵא חֲתוּף בֶּשֶׂר, שְׂכַבְר נְתַמְעֵף עַל
 יְדֵי תִשְׁמִישׁ. אֲבָל יִשְׁמָעֵאל שְׁהָיָה יָלֵד הוֹזַק
 לְחֲתוּף עָרְלָה וּלְפָרוֹעַ הַמִּילָה, לְכַף נֶאֱמַר בּוֹ
 אֵת: כֹּד בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. שְׁמֻלָּאוֹ לְאַבְרָהָם
 תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה וְלִישְׁמָעֵאל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵי
 שָׁנִים נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנָו:
 חֲסַלְתָּ פִּרְשָׁתְךָ לֹךְ לֹךְ

וְזֶלֶק הַדְּקֻדָּק: כֹּד נִמְלֹו אֹתוֹ. הַמ"ם דְּגוּשָׁה בַּעֲבוּר נו"ן הַנִּפְעַל (מַהֲרִי"ב):

ברכה ראשונה שקודם ההפטרה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר, בְּנִבְיָאִים טוֹבִים. וְרָצָה
בְּדִבְרֵיהֶם, הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמֶּת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה,
בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ. וּבְנִבְיָאִי, הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק: (אמן)

הפטרה דלך לך

בישעיה סימן מ'

א וְאֵל-מִי תִדְמִיּוּנִי וְאִשּׁוּהָ יֹאמַר קְדוֹשׁ: וּלְמִן תִּדְמִיּוֹן קְדָמִי,
וְתִשְׁוֶן. יִימַר, קְדִישָׁא: ב שְׁאוּ-מָרוֹם עֵינֶיכֶם וּרְאוּ מִי-
בָרָא אֱלֹהֵי הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר עֲבָאִם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא
מֶרֶב אוֹנִים וְאַמִּיץ כַּח אִישׁ לֹא נֶעְדָּר: ז קוּפוּ לְרוּמָא עֵינֵיכֶן
וַחֲזוּ לְמַדְחַל, קָדָם מִן דְּבָרָא אֱלִין. דְּאַפִּיק בְּמִנְיָן, חִילִי שְׂמִיָּא. לְכַלְהוֹן,
בְּשִׁמְהֵן קָרִי. מִסְּגִי גְבוּרָן, וּתְקוּף חֵיל. חַד מִסְדְּרִיהָ, לֹא מֵתַעֲכָב: ח לְמָה
תֹּאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דְרַכִּי מִיְהוָה
וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹד: ט לְמָא תִימַר, יַעֲקֹב. וּתְמַלִּיל, יִשְׂרָאֵל.
מִטְמָרָא אוֹרְחִי, מִן קָדָם יי. וּמִן קָדָם אֱלֹהֵי, דִּינִי יַעֲדִי: י הֲלוֹא יִדְעַתְּ
אִם-לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם | יְהוָה בּוֹרָא קִצּוֹת הָאָרֶץ
לֹא יִיעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ: יא הֲלֹא יִדְעַתָּ, אִם לֹא
שָׁמַעְתָּ. אֱלֹהֵי עֲלָמָא יי, דְּבָרָא יְסוּדֵי אַרְעָא. לֹא בַעֲמַל, וְלֹא בְּלִיאָה,
לִית סוּף, לְסַכְלָתָנּוּתִיהָ: יב נָתַן לִיעָף כַּח וְלֵאֵין אוֹנִים עֲצֻמָּה
יִרְבָּה: יג יְהִיב לְצַדִּיקָא דְּמִשְׁלַח לְפִתְגָמֵי אוֹרִיתִיהָ, חֲכָמָא. וְלַדְלִית
לְהוֹן תְּקוּף, נִכְסִין מִסְּגִי: יד וַיַּעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּגְעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוּל
יִכְשָׁלוּ: יו וַיִּשְׁתַּלְּחוּ עוֹלִימִין חִיבִין, וְלֵאזֶן. וְרוּקִי רִשִּׁיעִיָּא, אֶתְקַלָּא
יִתְקַלּוּ: יז וְקוּי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כַח יַעֲלוּ אֲבָר פְּנִשְׁרִים יְרוּצוּ
וְלֹא יִגְעוּ יִלְכוּ וְלֹא יַעֲפּוּ: יח וְדִסְבְּרוּ לְפָרְקָנָא דִּי יִתְפַּנְשׁוּן מִבִּינֵי
גְלוּתָהוֹן, וַיִּסְפּוּן חֵיל. וַיִּתְחַדְּתוּן לְעוֹלִימוּתָהוֹן כְּצֻמוֹת, דְּסָלִיק עַל גְּדַפֵּי

נשרין. ירהטון, ולא ילאון, יהכון, ולא ישתלהון: ה החרישו אלי
אִיִּם וּלְאִמִּים יַחֲלִיפוּ כַח יִגְשׁוּ אִזּו יִדְבְּרוּ יַחֲדוּ לְמִשְׁפָּט
נִקְרָבָה: אציתו למימרי, נגון, ומלכון, ייספן חיל. יתקרבו, בבין
ימללון, פחדא, לדינא נתקרב: ט מי העיר ממזרח צדק
יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר
חרבו בקש נדף קשתו: מן איתי בגלאי ממדנחא, אברהם בחיר
צדקא. בקשוט, קרביה לאתריה. מסר קדמוהי עממין, ומלכין תבר.
רמא כעפרא קטילין, קדם חרביה, בקשא רדפנון, קדם קשתיה:
י ירדפם יעבור שלום ארח ברגליו לא יבוא: רדפנון, עדא
שלם, חלת אורח ברגלוהי, לא עלת: יא מי-פעל ועשה קרא
הדרות מראש אני יהיה ראשון ואת-אחרנים אני-הוא:
מן אמר אלין, קים אמר ועבד. דסדר דריא, מלקדמין. אנא יי ברית
עלמא מבראשית אף עלמי עלמא, דילי אנון, ובר מני, לית אלה:
יב ראו איים ויראו קצות הארץ יחרדו קרבו ויאתיון:
חזו נגותא, וידחלון. דבסיפי ארעא, יזועון, יתקרבו, וייתון: יג איש
את-רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק: גבר ית חבריה, יסעדון,
ולאחיה, יימר תקף: יד ויחזק חרש את-צרף מחליק פטיש
את-הולם פעם אמר לדבק טוב הוא ויחזקהו במסמרים
לא ימוט: הלא יבהתון בעובדיהון דמתקיף נגרא, עם קינאה. מחי
בפטישא, עם דמטפח בקרנסא זמנא. אמר על דבקא, תקין הוא,
ומתקיף ליה במסמרי, דלא יצטלי: טו ואתה ישראל עבדי
יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אהבי: ואת, ישראל עבדי.
יעקב, דאתרעיתי כך, זרעיה, דאברהם רחמי: טז אשר החזקתיך

זולק הדקדוק: כבקש נדף. הדל"ת קמץ, וכ"ה במוסרה ומסיר עלה תלת:

שמן דמור (י) קרבן. הקמץ חטף ולכן השוא שברי"ש נח.

מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קִרְאתִיךָ וְאָמַר לְךָ עֲבָדֶי-
 אֶתָּה בְּחֶרְתֶּיךָ וְלֹא מֵאֲסִתֶּיךָ: דְּקִיבְתָּךְ, מְזַרְעִית אֲרַעָא.
 וּמְמַלְכוּתָא, בְּחֶרְתָּךְ. וְאָמַרְתָּ לְךָ, עֲבָדֵי אֶתְּ אֶתְרַעִיתִי בְּךָ, וְלֹא אֲרַחֲקֶנָּךְ:
 אֱלֹהֵי-תִירָא כִּי עֲמִידָאֲנִי אֱלֹהֵי-תִשְׁתַּע כִּי-אֲנִי אֱלֹהֵיךָ
 אֲמַצְתֶּיךָ אֶף-עֲזָרְתֶּיךָ אֶף-תִּמְכָּתֶיךָ בִּימִין עֲדָקִי: לֹא
 תִּדְחַל, אֲרִי בְּסַעֲדָךְ מִימְרִי. לֹא תִתְּבֵר, אֲרִי אֲנָא אֱלֹהֶךָ. אֶתְקַפְּנָךְ, אֶף
 אֲסַעֲדָנָךְ. אֶף אֲחַדְנָךְ, בִּימִין קִשְׁטִי: יֵהוּן יִבְשׁוּ וְיִכְלְמוּ כָּל
 הַנְּחָרִים בְּךָ יֵהוּן כְּאֵין וְיֵאבְדּוּ אַנְשֵׁי רִיבְךָ: הָא יִבְהַתּוּן,
 וְיִתְפַּנְעוּן. כָּל עַמְּמִיָּא, דִּהּוּן מִתְּגָרֵן בְּךָ. יֵהוּן כְּלָמָא, וְיִיבְדּוּן, אַנְשֵׁי דִינָךְ:
 תִּבְקֶשֶׁם וְלֹא תִמְצָאֻם אַנְשֵׁי מִצְתָּךְ יֵהוּן כְּאֵין וּכְאִפְס
 אַנְשֵׁי מִלְחָמָתְךָ: תִּבְעִינוּן, וְלֹא תִשְׁכַּחְנוּן. לְאַנְשֵׁי, מִצְוֹתְךָ. יֵהוּן
 כְּלָמָא, וּכְלֹא מִדְּעָם גְּבִרִין דִּהּוּן מִתְּגָרֵן, לְמַעַבְדַּ עֲמִידָ קֶרֶב: כִּי אֲנִי
 יֵהוּהָ אֱלֹהֵיךָ מִחֲזִיק יְמִינָךְ הָאֲמַר לְךָ אֱלֹהֵי-תִירָא אֲנִי
 עֲזָרְתֶּיךָ: אֲרִי. אֲנָא. יֵי אֱלֹהֶךָ, מִתְּקִיף יְמִינָךְ. דְּאָמַרְתָּ לְךָ, לֹא תִדְחַל,
 מִימְרִי בְּסַעֲדָךְ: כֹּא אֱלֹהֵי-תִירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל
 אֲנִי עֲזָרְתֶּיךָ נְאֻם-יֵהוּהָ וְגֵאֲלָךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: לֹא תִדְחַלּוּן,
 שְׁבִטָא דְּבֵית יַעֲקֹב, זִרְעִיתָא, (יֵי זִרְעִיתָא), דְּבֵית יִשְׂרָאֵל. מִימְרִי
 בְּסַעֲדָכּוֹן, אֲמַר יֵי. וּפְרִיקָכוֹן, קְדִישָׁא דִּישְׂרָאֵל: כֹּב הִנֵּה שְׁמִתֶּיךָ
 לְמוֹרֵג חֲרוֹץ חֲדָשׁ בַּעַל פִּיפּוֹת תִּדְּוֹשׁ הָרִים וְתִדְּק
 וְגִבְעוֹת כַּמֵּץ תִּשִּׁים: הָא שְׁוִיתָכוֹן. לְמוֹרֵג, תִּקְיף חֲדָת.
 מְלִי, סִמְפוֹרִין. תִּקְטִיל בְּעַמְּמִיָּא, וְתִשְׁיָצִי. וּמִלְכוּתָא, כְּמוֹצָא תִשְׁוִי:
 כֹּב תִּזְרַם וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וְסַעֲרָה תִּפְיֵן אַתֶּם וְאַתָּה תִּגִּיל
 בִּיהוּהָ בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְּהַלֵּל: תִּדְרִינוּן, וְרוּחָא תִּטּוֹלְנוּן.

זֶלֶק הַדְּקָדוֹק: טוּ מִקְצוֹת. אֵין בְּקוּ"ף דָּגֵשׁ גַּם בִּירוּשְׁלַמִּיִּם (וְהִשּׁוּא נח) יֵי אֱלֹהֵי-תִשְׁתַּע. הַתִּי"ו
 קִמֵּץ גַּם בִּירוּשְׁלַמִּיִּם:

ומימרי פעלעוּלָא לְקָשָׁא, יבִּדֵּר יְתֵהוֹן. וְאַתָּה, תבוע במימרא דיי.
 בְּקִדְיָשָׁא דִּישְׂרָאֵל, תִּשְׁתַּבַּח: כִּד הָעֲנִיִּים וְהָאֲבִיוֹנִים מְבַקְשִׁים
 מִים וְאֵין לְשׁוֹנֵם בַּצֵּמָא נִשְׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֲעֲנֶם אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא אֲעֲזֹבֶם: עֲנֻתְנִיָּא וְחִשְׁבִּיָּא. דְּמַחְמֵדִין לְאַלְפָּנָא הָא
 כְּצִהִיָּא לְמִיָּא, וְלֹא מִשְׁכַּחִין. רוּחַהוֹן, בְּסֻגּוּפָא מְשַׁלְּהִיָּא. אָנָּה יְיָ, אֲקַבִּיל
 צְלוֹתְהוֹן. אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל, לֹא אֲרַחֵיקֶנּוּ:

(גְּאֻלָּנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:)

(פִּרְקָנָא. יי צְבָאוֹת, שְׁמִיָּהּ, קְדִישָׁא, דִּישְׂרָאֵל:)

על דא יתברך וישתבח, שְׁמָא רַבָּא קְדִישָׁא. דִּי לְעִילָא, חֵיא וְקִימָא. מְבָרַךְ הוּא לְעָלַם,
 וּלְעָלְמֵי עָלְמִיָּא:

וירא

דדו
 לזנחת שבת
 ושני וחמישי

יח וִירָא אֱלֹהֵי יְהוָה
 בְּאַלְוֵי מַמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב
 פֶּתַח-הָאֵהָל כְּחֶם הַיּוֹם:
 וְאַתְגְּלִי לִיהּ יְיָ. בְּמִישְׁרֵי מַמְרָא. וְהוּא
 יְתִיב בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא בְּמִיחָם יוֹמָא: וִישָׂא עֵינָיו וִירָא

תפסיר רס"ג

יח א) וְאַתְגְּלִי לִיהּ אֱלֹהֵי. פי מרג'
 מַמְרָא. וְהוּא גְּאֻלָּס עָלֵי בָאב
 אֲלִכְבָּא עֲנֵד חֵמָא אֲלִנְהָר:
 ב) פֶּרְפֵּעַ עֵינָאָה וְרָאִי.

• רס"י •

הוא שב ואני אעמד, ואתה סימן לבניך.
 שְׁעֵתִיד אֲנִי לְהַתִּיצַב בַּעֲדַת הַדִּינִין וְהֵן
 יוֹשְׁבִין, שְׁנַאֲמֵר (תכליס פז 6) אֱלֹהִים נִצָּב
 בַּעֲדַת אֵל: פֶּתַח הָאֵהָל. לְרֹאוֹת אִם יֵשׁ
 עוֹבֵר וְשׁוֹב וְנִכְנִיס בְּבֵיתוֹ: כְּחֶם הַיּוֹם.
 הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲמֹה מְנַרְתִּיקָה

יח 6 וִירָא אֱלֹהֵי. לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה. אָמַר
 רַבִּי חֲמָא בַּר חֲנִינָא יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה,
 וְכָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ:
 בְּאַלְוֵי מַמְרָא. הוּא שְׁנַתֵּן לוֹ עֵצָה עַל
 הַמִּילָה, לְפִיכָף נִגְלָה עָלָיו בְּחֻלְקוֹ: יֹשֵׁב.
 כְּתִיב, בִּקֵּשׁ לַעֲמוּד, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ